

UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MOLDOVEI

Cu titlu de manuscris

CZU: 338.2.012(478)(043.3)

TIMOTIN LUDMILA

**DEZVOLTAREA
ACTIVITĂȚILOR DE ANTREPRENORAT
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

***SPECIALITATEA: 521.03 – ECONOMIE ȘI MANAGEMENT ÎN DOMENIUL
DE ACTIVITATE
(în activitatea de antreprenoriat)***

Autoreferatul
tezei de doctor în științe economice

CHIȘINĂU, 2017

Teza a fost elaborată în cadrul catedrei „Economie și management în industrie” a Universității Tehnice a Moldovei.

Conducător științific:

BUGAIAN Larisa, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, UTM
Specialitatea: 521.03 – Economie și management în domeniul de activitate

Referenții oficiali:

COTELNIC Ala, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, ASEM
JALENCU Marian, doctor în științe economice, conferențiar universitar, USM

Componența Consiliului Științific specializat:

GOROBIEVSCHI Svetlana, președinte, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, UTM

CRUCERESCU Cornelia, secretar științific, doctor în științe economice, conferențiar universitar, UTM

ACULAI Elena, doctor habilitat în științe economice, conferențiar cercetător, INCE

BURLACU Natalia, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, ULIM

SOLCAN Angela, doctor în științe economice, conferențiar universitar, ASEM

MELINTE Claudia, doctor în științe economice, conferențiar universitar, Oficiul național Erasmus+

Susținerea va avea loc la 23 mai 2017, ora 15.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 31.521.03-10 din cadrul Universității Tehnice a Moldovei, pe adresa: mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 168, blocul 1, sala 205.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca UTM și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 22 aprilie 2017.

Secretarul științific al Consiliului Științific Specializat:

CRUCERESCU Cornelia

doctor în economie, conferențiar universitar

Conducător științific:

BUGAIAN Larisa

doctor habilitat în economie, profesor universitar

Autor:

TIMOTIN Ludmila

I. REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei cercetate. Antreprenoriatul este un gen de activitate economică, care determină în mare parte ritmul și calitatea dezvoltării social-economice a unei țări. Antreprenoriatul asigură baza pentru crearea unei noi valori, sporește ocuparea forței de muncă și satisfacerea nevoilor populației. Întreprinderile angajate în producere influențează concomitent dezvoltarea businessului în alte domenii de activitate, precum și trecerea la o economie inovatoare, dezvoltarea businessului mic și mijlociu.

Rezultatele și eficacitatea activității de antreprenariat depind de condițiile de dezvoltare a businessului, precum și de suportul de care dispune. Suportul este acordat, de regulă, de către stat, care utilizează diverse forme și metode, în funcție de nivelul de dezvoltare economică a țării, de resursele disponibile și de specificul național. Concomitent, antreprenoriatul mai poate beneficia de suport din partea unor donatori sau din partea antreprenorilor înșiși, având în vedere cooperarea dintre aceștia și alte posibilități de susținere reciprocă.

În Republica Moldova, antreprenoriatul a început să se dezvolte din primii ani de reforme pe piață. Până în prezent a fost adoptată legislația ce reglementează dezvoltarea businessului, totodată au fost înființate o serie de instituții statale de susținere a acestuia. Totuși, rolul antreprenoriatului în dezvoltarea social-economică a țării este nesemnificativ, potențialul domeniului de afaceri este limitat, rata antreprenoriatului industrial este destul de mică, iar condițiile create, metodele și formele de suport existente nu dau întocmai rezultatele așteptate.

Una dintre caracteristicile antreprenorului este capacitatea de a crea noi idei prin care să răspundă la anumite necesități prin exploatarea oportunităților ce apar în mediul economic și cel social. Pentru ca ideile să fie transpuse în practică, ele trebuie aplicate într-un mod și în condiții inovatoare de afacere, care, de regulă, sunt diferite de modalitățile existente de realizare a businessului.

Crearea noilor forme și metode de suport pentru încurajarea activității de inovare antreprenorială a devenit actualmente o cerință extrem de importantă a politicilor tuturor țărilor cu economie dezvoltată, ce reprezintă, alături de metodele tradiționale, forme și modalități de altă natură, menite să impulsioneze toate etapele activității de inovare prin crearea unor condiții aferente favorabile.

Astfel, pentru impulsționarea activității antreprenoriale, îndeosebi a celor inovaționale, este necesară crearea unor metode și forme de suport adecvate, fapt ce determină actualitatea temei acestei teze.

Gradul de cercetare a problemei și identificarea problemelor existente. Baza teoretico-metodologică a cercetării a constituit-o lucrările științifice ale savanților atât din străinătate cât și din Republica Moldova. Un aport considerabil în cercetarea antreprenoriatului l-au avut R. Cantillon, J. B. Say, G. B. Clark, F. Walker, F. Nite, M. Weber, J. Schumpeter, F. Hayek, D. McClelland, P. Drucker, A. Shapiro. Dintre cercetătorii din Europa Centrală și de Est trebuie menționați O. Nicolescu, C. Russu, C. Sașu, M. Bucurean, M. Dumitrescu, T. Georgescu, G. Manolescu, V. Ionescu, E. Burduș, Panaite Nica, Ion Verbuncu, C. Rusu, A. O. Blinov, A. V. Baciurin, B. K. Zlobin, N. Isakova, A. Suhanov, N. P. Șmeliov ș.a.

În Republica Moldova, diferite aspecte ale activității de antreprenariat, ale formelor și metodelor de susținere a acesteia sunt abordate în lucrările cercetătorilor E. Aculai, T. Bajura, Gh. Belostecinic, L. Bugaian, V. Veveriță, M. Gheorghita, S. Gorobievski, M. Jalencu, A. Cotelnic, I. Paladi, A. Popa, P. Roșca, A. Solcan, A. Stratan, I. Sârbu, S. Certan .

Majoritatea acestor cercetări se axează pe anumite grupuri sau aspecte ale activității de antreprenariat. Spre exemplu, în multe lucrări, accentul se pune pe activitatea întreprinderilor din anumite sectoare, preponderent din agricultură. De asemenea, o atenție deosebită se acordă grupurilor IMM – specificului activității și politiciii de suport al acestora. Prezintă interes cercetarea anumitor funcții la nivel de întreprindere: marketing, reclamă, management financiar, evidență contabilă etc. Multe publicații și teze au drept obiect de cercetare problemele de dezvoltare a businessului în țările europene, mai ales în cele din UE. Se atenționează asupra barierelor în dezvoltarea businessului și influența factorilor externi asupra activității antreprenoriale.

Totuși, multe probleme privind activitățile de antreprenariat sunt încă puțin studiate. În special, nu se efectuează o analiză complexă a dezvoltării businessului în R. Moldova, nu se acordă atenția cuvenită

studierii întreprinderilor inovatoare, mai ales a celor din industrie. Nu este analizată pe deplin politica de dezvoltare a antreprenoriatului, formele și metodele de suport în domeniu. Aceste probleme au condiționat stabilirea scopului cercetării în cauză.

Scopul studiului este analiza și sinteza bazelor teoretice ale antreprenoriatului și ale susținerii acestuia, care vor permite evaluarea dezvoltării activității de antreprenoriat, precum și elaborarea unor propuneri necesare pentru perfecționarea formelor și metodelor de suport al afacerilor în Republica Moldova, cu accent pe întreprinderile industriale inovatoare.

În vederea realizării acestui scop, în lucrare ne-am propus următoarele **obiective**:

1. Analiza și sistematizarea principalelor caracteristici și grupe ale antreprenoriatului.
2. Sintetizarea experienței altor țări privind formele și metodele de susținere a antreprenoriatului, ținând cont de capacitățile de adaptare a acestora la condițiile Republicii Moldova (cu accent pe suportul instituțional pentru businessul de inovare).
3. Analiza nivelului și a tendințelor de dezvoltare a antreprenoriatului și identificarea particularităților de dezvoltare a principalelor grupe de întreprinderi în Republica Moldova.
4. Analiza componentelor principale ale politicii actuale de susținere a antreprenoriatului în Republica Moldova, argumentarea și elaborarea celor mai potrivite pentru țara noastră principii, direcții, forme și metode de suport ale antreprenoriatului (cu accent pe suportul instituțional pentru întreprinderile industriale inovatoare).
5. Dezvoltarea unui concept de curriculum pentru instruirea mediatorilor și managerilor de clustere.
6. Elaborarea propunerilor de ameliorare a utilizării rezultatelor științifice în industrie prin intermediul incubatoarelor universitare de inovare.

Obiectul studiului sunt formele și metodele de suport al activității antreprenoriale, cu accent pe afacerile inovaționale în cadrul întreprinderilor de producere.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor constau în următoarele:

- Sistematizarea definițiilor și caracteristicilor de bază ale activității antreprenoriale cu evidențierea celor mai importante grupe de afaceri;
- Sinteza formelor și metodelor internaționale existente de susținere ale antreprenoriatului;
- Elaborarea metodologiei de calcul al "portretului" de grup al unei întreprinderi medii din Republica Moldova;
- Identificarea particularităților de dezvoltare a grupelor principale de întreprinderi în funcție de formele de proprietate, dimensiune, tipuri de activitate și identificarea impedimentelor privind dezvoltarea acestuia în Republica Moldova;
- Argumentarea și elaborarea celor mai potrivite principii, direcții, forme și metode de susținere a afacerilor din Republica Moldova, cu accent pe suportul instituțional al afacerilor inovatoare;
- Elaborarea propunerilor de consolidare a cooperării dintre antreprenori și cercetători în cadrul incubatoarelor de inovare.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea teoretică și metodologică a dezvoltării continue a formelor și metodelor de suport al activității antreprenoriale cu accent pe întreprinderile inovatoare, fapt ce asigură confirmarea necesității promovării continue a afacerilor prin stimularea organizării business incubatoarelor inovaționale și clusterelor.

Metodele de cercetare și informația inițială. Pe parcursul studiului au fost utilizate metode științifice (abordarea sistemică, analiza și sinteza, abordarea istorică și logică, analiza critică a materialelor, analiza monografică, metoda analogiilor etc.); metode economice (comparația, grupările, indicii în lanț, seriile dinamice etc.); metode calitative de cercetare social-economică (interviurile semistructurate aprofundate cu oameni de afaceri și experți). În calitate de informație inițială, în această teză sunt utilizate următoarele materiale: 1) legile și regulamentele ce reglementează dezvoltarea afacerilor în Republica Moldova; 2) datele statistice din Republica Moldova și din alte țări; 3) publicațiile științifice la tema tezei, precum și rezultatele proiectelor realizate de consultanți autohtoni și din străinătate; 4) rezultatele interviurilor cu antreprenori și experți.

Semnificația teoretică a lucrării constă în sistematizarea definițiilor și caracteristicilor de bază ale activității antreprenoriale, cu identificarea particularităților de dezvoltare a grupelor principale de

întreprinderi în funcție de formele de proprietate, dimensiunile și tipurile de activitate; elaborarea metodologiei de calcul al ”portretului” statistic al unei întreprinderi medii din Republica Moldova.

Semnificația practică a lucrării se concretizează în cercetările aplicative, și anume: în analiza activității antreprenoriale și depistarea problemelor ce stopează dezvoltarea businessului în Republica Moldova; analiza celor mai bune practici de suport al afacerilor din țările dezvoltate și argumentarea celor mai potrivite forme și metode de susținere al afacerilor din Republica Moldova, cu accent pe suportul instituțional al afacerilor inovatoare, care sunt concepute pentru a fi implementate și pot fi folosite în activitatea didactică. Semnificația practică a rezultatelor cercetării, de asemenea, rezidă în elaborarea propunerilor de consolidare a cooperării dintre antreprenori și cercetători în cadrul incubatoarelor de inovare; dezvoltarea unui concept de curriculum pentru instruirea mediatorilor și managerilor de clustere.

Implementarea rezultatelor științifice sunt confirmate de Certificatele de implementare. Unele rezultate și recomandări formulate în urma participării autorului în cadrul cercetării deja au fost utilizate parțial de către colaboratorii Ministerului Economiei, în scopul analizei situației din sectorul IMM și la elaborarea Planurilor de acțiuni pentru anii 2015-2017 ale Strategiei de Dezvoltare a Sectorului IMM pentru anii 2012-2020, aprobată de Guvern. Totodată, rezultatele, concluziile și propunerile autorului pot fi utilizate în scopuri didactice, la cursurile privind bazele antreprenoriatului, managementul întreprinderii, reglementarea de stat a economiei etc.

Aprobarea rezultatelor studiului. Principalele teze ale lucrării, concluziile și recomandările elaborate au fost aprobate la 8 conferințe, inclusiv participarea în cadrul proiectului instituțional aplicativ 11.817.08.29A „Perfecționarea politicii de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii și consolidarea parteneriatului între business și organele administrației publice” (2011-2014), realizat de către INCE.

Publicații la tema tezei. Rezultatele obținute sunt publicate în 12 lucrări științifice.

Structura și volumul tezei. Structura tezei este condiționată de obiectivele propuse și de logica studiului. Lucrarea cuprinde: adnotare (în limbile română, rusă și engleză), introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, 22 anexe, bibliografie (192 surse). Conținutul tezei este expus pe 124 pagini text de bază.

II.CONȚINUTUL TEZEI

În **capitolul 1 „BAZELE TEORETICE ALE ANTREPRENORIATULUI”** în baza literaturii științifice” este analizat conceptul de antreprenoriat, sunt relevate caracteristicile sale, sunt prezentate principalele grupe de întreprinderi; se concretizează particularitățile activității antreprenoriale în Republica Moldova; sunt analizate elementele principale ale politicii actuale ale R.Moldova privind susținerea afacerilor; sunt identificate, justificate și dezvoltate cele mai potrivite forme și metode de suport al antreprenoriatului existente în R.Moldova; sunt identificate particularitățile activității antreprenoriale în țările cu relații de piață aflate în perioada de tranziție; sunt studiate metodele și formele de susținere a afacerilor în țările europene, cu accent pe metodele instituționale de suport pentru afacerile inovatoare.

Autorul menționează că termenii „antreprenoriat”, „activitate antreprenorială” sunt adesea utilizați atât în publicații științifice, cât și în materiale analitice, în actele politicilor de stat, în legislație, având o orientare practică. Cu toate acestea, de-a lungul întregii perioade de observație și analiză a activității antreprenoriale, fiecare cercetător a accentuat doar anumite caracteristici ale acesteia, de aceea vedea diferit rolul antreprenorului și funcțiile lui în dezvoltarea economică.

Tabelul 1. Dezvoltarea și sistematizarea principalelor caracteristici ale grupelor de antreprenoriat

Cercetători	Noțiuni, caracteristica antreprenoriatului
Dreptul roman	Antreprenoriat - o activitate, îndeosebi comercială.
Evul Mediu	Antreprenori - persoane ce se ocupau cu comerțul exterior; organizatorii de parade, spectacole.
R. Cantillon (sf. sec. XVII–înc.sec. XVIII).	Context științific rolul antreprenorului în dezvoltarea economică - activitatea în condiții de risc, iar sursele de bogăție sunt pământul și munca.
J. B. Say,	Activitatea de antreprenoriat - combinarea a trei factori de producție – pământul, munca și capitalul, iar antreprenorul ... o persoană ...manager și coordonator al

	factorilor de producție.
G. B. Clark	A analizat patru factori de producție – capitalul, pământul, muncă angajatorilor și cea a angajaților.
F. Knight	Profitul - recompensă pentru gestionarea cu succes a procesului de producție în condiții de risc și incertitudine, caracteristice economiei de piață.
P. Drucker	Pentru un om de afaceri - capacitatea de a folosi orice oportunitate oferită de mediul exterior, pentru a obține un profit cât mai mare.
Joseph Schumpeter	Antreprenorul - inovator... creșterea economică este determinată de inovațiile create de întreprinzători. El considera că antreprenor poate fi nu numai proprietarul, ci și un manager angajat, trăsătura definitorie în acest caz fiind caracterul inovator al activității.
Hayek	Antreprenoriatul nu este un tip de activitate, ci o trăsătură de comportament, care constă în căutarea și cercetarea unor noi oportunități economice.
K. McConnell și S. Brue	Trăsătură a unui întreprinzător este talentul antreprenorial, ca o resursă umană deosebită: inițiativă, curajul, luarea deciziilor, inovare, risc.
D. McClelland	Antreprenorii sunt o forță motrice importantă de dezvoltare, nivel ridicat al nevoii de realizare, încredere în sine, capacitate de a rezolva probleme majore, de a-și asuma responsabilități și nu se tem de riscurile moderate.
William Gartner	A accentuat ...procesul de afaceri și rezultatele acestuia.
A. Busîghin	Orientat spre obținerea profitului, inițiativă, idee de afacere inovatoare.
P. Davidsson și G. Wiklund	Nivel macro - de la întreprinzătorul individual până la economia în ansamblu.
George Barney	Nivel mezo - de la antreprenoriatul individual la dezvoltarea întreprinderii.
V. Savcenko	Își asumă riscuri să combine într-un mod special factorii de producție.
N. Isakova	Atribuie incertitudinea și riscul, axarea permanentă pe inovare și particularitățile de management.
R. Hisrich	Antreprenoriatul - proces de creare a ceva nou, omul de afaceri – își consumă timpul și energia, asumându-și riscul financiar, psihologic și social complet.
Unele lucrări din Romania	Antreprenoriatul - sector al economiei de piață, în care entitățile de afaceri care au libertate economică, unitatea dreptului de proprietate și de gestionare nemijlocită, în condiții de risc, independență economică deplină și de responsabilitate, asigură obținerea unui venit financiar în condiții de concurență.
A. Cotelnic ș.a.,	Activitatea de antreprenoriat este o activitate independentă, desfășurată pe propriul risc și orientată spre obținerea profitului ca urmare a utilizării bunurilor, vinderii mărfurilor, executării lucrărilor sau prestării serviciilor de către persoanele înregistrate în această calitate, în modul stabilit de lege.

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor analizate.

În opinia autorului tezei, definind antreprenoriatul, nu este potrivită limitarea la doar una dintre caracteristicile sale [15, 20], ci este necesar să se ia în considerație mai mulți parametri importanți [31,32,34].

În același timp, unii dintre parametri menționați mai sus nu fac parte din caracteristicile principale ale antreprenoriatului, astfel autorul consideră, că **antreprenoriatul este un tip distinct de activitate economică, care are următoarele caracteristici: activism și inițiativă, independență și responsabilitate, capacitate de a risca, spirit inovator, orientare spre obținerea de venituri.**

Un element ce caracterizează antreprenorul este spiritul întreprinzător, ceea ce presupune abordarea creativă și inovatoare. Dacă creativitatea presupune crearea ideilor noi, atunci inovarea realizează lucruri noi. Antreprenorul va gândi și va face lucruri noi sau lucruri vechi sub o formă nouă. Peter Drucker afirma că inovarea este „principalul instrument al antreprenorului”, prin care explorează schimbările ca oportunități pentru noi afaceri [19]. Creativitatea și inovarea sunt elementele de bază ale unui spirit

întreprinzător. Antreprenorul este acea persoană care face legătura dintre idee și oportunitatea de a acoperi o necesitate.

În „Concepția de dezvoltare a antreprenoriatului inovațional în Republica Moldova”, dezvoltată de Academia de Științe a Moldovei [3], se menționează că prin *activitatea inovațională a întreprinderii* se subînțelege forma de activitate privind transformarea ideii (de obicei, a rezultatelor cercetărilor și elaborărilor științifice sau ale altor realizări științifico-tehnice) în produse noi sau perfecționate din punct de vedere tehnologic, precum și în procesele tehnologice.

Cercetătorii români M. Moldoveanu și Em. Dobrescu tratează spiritul inovativ ca aptitudinea de a produce soluții noi, capacitatea de a introduce în lume un lucru nou, de a crea idei și produse originale, de a revela dimensiuni necunoscute ale fenomenelor, dar și soluții de rezolvare a problemelor [14], iar Ov. Nicolescu și I. Verboncu consideră că principalul element definitoriu al inovației este generarea unor idei noi. Inovarea, în schimb, se caracterizează atât prin apariția de idei noi, cât și prin efectuarea unor schimbări pe baza acestora [16].

H. J. Harrington și J. S. Harrington înțeleg prin *activitate inovațională* activitatea care duce la creștere și supravețuire [8]. Alți doi cercetători români tratează inovația mai mult sub aspect managerial. Astfel, C. Russu susține că inovația este crearea și promovarea susținută a “noului” prin adoptarea și aplicarea perseverentă a unor activități inovatoare, axate pe pregătirea și producerea schimbărilor [18]. Iar I. Dijmărescu tratează inovația mai larg, pune accentul pe management, menționând că inovația este analiza critică a situației concurențiale a firmei, selectarea măsurilor importante ce trebuie aplicate în scurt timp [4]. Eugen Burduș afirmă că inovația este reprezentată de abilitatea de a aplica în mod creativ soluții problemelor și oportunităților care îmbunătățesc viața oamenilor [1].

Având la bază abordările enumerate, în opinia autorului ***antreprenoriatul inovațional este un tip distinct de activitate economică, în care, printre caracteristicile proprii unei activități antreprenoriale, caracteristica inovațională este cea de bază și presupune realizarea completă a procesului inovațional, de la crearea ideii până la realizarea ei în practică și care în final se materializează într-un produs sau serviciu concret.***

Problemele teoretice și practice privind dezvoltarea antreprenoriatului rămân actuale pe parcursul multor ani în țări cu diferite niveluri de dezvoltare economică, antreprenoriatul devenind un catalizator pentru creșterea economică și competitivitatea națională. Din acest motiv, politica statului privind dezvoltarea antreprenoriatului ar trebui să fie axată pe utilizarea tuturor oportunităților: tendințe, *metode* și *forme* de suport al afacerilor pentru libera sa dezvoltare. Analizând dezvoltarea antreprenoriatului, este important de concretizat conceptele de bază în ce privește suportul: subiectele și obiectele, metodele și formele de suport.

Subiectele suportului. Prin subiecte ale suportului antreprenoriatului se înțeleg persoanele sau organizațiile care planifică, pregătesc și pun în aplicare măsuri menite să sprijine activitatea de întreprinzător. Există o opinie generalizată precum că sprijinul antreprenoriatului ar trebui să fie realizat numai de către stat. Într-adevăr, *anume autoritățile publice ar trebui să fie interesate să ofere suport* în vederea dezvoltării afacerilor. Având în vedere rolul crescând al uniunilor regionale ale țărilor în ultimele decenii, suportul afacerilor poate fi inițiat și implementat *la nivel interstatal*. Există, de asemenea, și fenomenul de *“autosusținere” a businessului*, când antreprenorii, prin cooperare și asociere, contribuie de asemenea la dezvoltarea afacerilor. În țările cu economii în tranziție, un suport pentru afaceri poate fi și cel din partea *donatorilor externi*: organizații străine sau internaționale, care manifestă interes pentru dezvoltarea economică a anumitor țări.

Obiectele suportului. Obiecte ale suportului în afaceri sunt reprezentanții businessului (antreprenori individuali și companii, diverse forme de cooperare și de asociere în business) care sunt în măsură să pretindă susținere pentru dezvoltare. Suportul în afaceri *poate fi oferit atât întregului domeniu de activitate antreprenorială, cât și anumitor grupe-țintă de întreprinderi*. Măsurile care vizează întreaga comunitate de afaceri urmăresc îmbunătățirea condițiilor generale ale mediului de afaceri. Acestea includ acțiuni de ameliorare a condițiilor economice, juridice, politice, sociale, ecologice etc., adică a condițiilor externe întreprinderilor. În calitate de obiecte ale suportului de afaceri orientat pot fi diverse grupe de întreprinderi.

Metode de suport. Conceptul de „metode” (din grecescul *methodos* – cale de cercetare sau cunoaștere) include un anumit mod, serie sau etape de procedee prin care anumite acțiuni sunt puse în aplicare pentru a atinge un obiectiv concret. În esență, metodele de suport al antreprenoriatului sunt diferite moduri sau instrumente prin care antreprenorii sunt asistați în inițierea sau în dezvoltarea afacerilor.

Clasificarea metodelor poate fi realizată în funcție de diferite criterii. Metodele analizate în cercetare sunt strâns legate între ele: majoritatea metodelor economice sunt puse în aplicare prin intermediul unei legislații adecvate (măsurile administrative) sau grație creării unor instituții (practici instituționale). În consecință, înființarea de instituții adesea este prevăzută de cadrul legislativ și necesită sprijin financiar. Un sumar al clasificării principalelor metode de susținere a antreprenorilor este prezentat în tabelul 2.

Tabelul 2. Clasificarea principalelor metode de susținere a antreprenorilor

Criterii de clasificare	Principalele grupe de metode	Scurtă descriere a metodelor
În funcție de obiectul de suport	Suport de stat	Implementarea măsurilor de suport de către organele administrației publice pentru antreprenorii care activează în teritoriu.
	Autosuport	Oferirea de către asociațiile de afaceri și reprezentanții altor afaceri comunitare a serviciilor necesare pentru întreprinderi, inclusiv protecția și promovarea intereselor lor.
În funcție de metoda de expunere	Directe	Punerea în aplicare a normelor și reglementărilor în conformitate cu competențele de control stabilite.
	Indirecte	Oferirea diferitelor condiții economice / stimulente unor grupuri specifice de întreprinzători.
Clasificarea metodelor de suport de stat		
După conținut	Administrative	Aprobarea și ajustarea actelor normative și juridice, punerea în aplicare și monitorizarea realizării acestora.
	Economice	Influența statului asupra implementării instrumentelor economice privind creditarea, impozitarea, stabilirea prețurilor, normele de uzură (amortizare), achizițiile publice, investițiile publice.
	Instituționale	Inițierea sau realizarea suportului pentru instituțiile infrastructurii ce furnizează consultanță, informații și alt tip de asistență pentru întreprinzători.

Sursă: Elaborat de autor în baza surselor analizate.

Formele de suport. Termenul de "formă" (din latină) reprezintă forma exterioară, conturul, aspectul exterior al unui obiect, fenomen sau proces. Deci, în cazul nostru, conceptul *forma de susținere a activității antreprenoriale reprezintă instituțiile infrastructurii prin care este oferit suportul pentru antreprenori*. Clasificarea formelor de suport sunt prezentate în tabelul 3.

Tabelul 3. Clasificarea principalelor forme de suport pentru întreprinzători

Criteriul de clasificare	Grupele principale	Exemple de forme de suport
Direcțiile de suport	Financiară	Organizații de microfinanțare, uniuni creditare
	Personal	Servicii de recrutare, agenții de ocupare a forței de muncă
	Informațională și consultativă	Agenții de consultanță, centre de informare
	Instruirea antreprenorială	Școli de business
Nivelul de implementare	Interstatal	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD)

	Național	Ministerul Economiei
	Local	Autoritățile regionale /raionale/ locale
Instituția de suport	Statul	Agenții de stat pentru atragerea investițiilor
	Asocieri de afaceri	Asociații de afaceri, diverse forme de cooperare
	Donatori externi	Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite (PNUD)
Considerarea nevoilor speciale ale grupurilor de afaceri individuale	IMM-uri	Agenții pentru dezvoltarea micului business, asociații ale micului business
	Afaceri inovatoare	Incubatoare inovatoare, „îngeri” de afaceri
	Întreprinderi cu activitate de export	Agencia pentru dezvoltarea exportului, clustere
	Afaceri realizate de păturile sociale neprotejate ale populației	Asociația femeilor de afaceri, Asociația întreprinzătorilor cu handicap

Sursă: Elaborat de autor în baza surselor analizate.

În ultimele decenii, la nivel de întreprinderi se utilizează masiv formele de self-support, cum ar fi *cooperarea și asocierile oamenilor de afaceri*. Între întreprinderi, mai ales în sfera producției, pot exista forme diverse de cooperare și de parteneriat, cum ar fi cooperarea de producere; subcontractarea; arenda, inclusiv leasingul; licențierea, de exemplu sub formă de franciză; întreprindere comună etc., scopul cărora este de a combina zonele de activitate funcțională a întreprinderilor în baza integrării intereselor, pentru a atinge anumite obiective [24, 27]. Cooperarea este posibilă nu numai între companii, ci și între mediul de afaceri și guvern, prin intermediul *parteneriatului public-privat* (Public Private Partnerships – PPP) [33]. Parteneriatul public-privat nu este orice interacțiune între guvern și mediul de afaceri. Caracteristicile sale distinctive sunt următoarele: vizează realizarea unor proiecte sociale importante într-o gamă largă de activități economice; se realizează în condițiile insuficienței resurselor financiare publice (de stat sau municipale) și colectării de fonduri din sectorul privat; riscurile se împart între părți, relațiile dintre ele fiind stabilite prin contract [25].

Metodele și formele instituționale de suport al afacerilor în Moldova includ sprijinul din partea următoarelor instituții publice: Ministerul Economiei, Organizația pentru Investiții și Promovare a Exportului, Organizația pentru dezvoltarea sectorului IMM-urilor, MOLDEXPO, Institutul Național de Metrologie, Centrul Național de Acreditare, incubatoare de afaceri reunite în rețea, instituții ce susțin dezvoltarea, transferul și implementarea inovațiilor [40].

Au fost cercetate formele de susținere a afacerilor prin intermediul diferitor instituții, care pot oferi surse financiare, informație, consultanță și suport de formare în afaceri. În special, se arată formele de suport în afaceri în funcție de nivelul de punere în aplicare a lor (interstatal, național și local). În lucrare autorul acordă o atenție aparte unei forme deosebite de promovare a condițiilor de dezvoltare pentru afaceri, realizată la nivel internațional – elaborarea și utilizarea ratingurilor internaționale în scopul evaluării afacerilor, în special, sondajul Monitoringul Global privind Antreprenoriatul (Global Entrepreneurship Monitor). În aceste sondaje, accentul este pus pe formele de autosusținere a întreprinderilor de producție, inclusiv cooperarea și asocierea lor [38].

Politicile guvernamentale de susținere a antreprenoriatului variază considerabil de la o țară la alta și depind de nivelul de dezvoltare al economiei de piață, de experiența anterioară și de tradiții. În țările dezvoltate, politica de inovare se integrează puternic cu politica de dezvoltare a businessului. Sunt analizate formele specifice de suport pentru antreprenoriatul inovator, inclusiv cele orientate spre cooperarea cu guvernul, instituțiile de cercetare științifică și întreprinderi, în special prin vouchere de inovare, amplasarea în incubatoare de inovare, includerea în rețele de clustere. Rezolvarea problemelor financiare ale businessului inovator poate fi realizată prin suportul instrumentelor speciale: fonduri de capital de risc, îngeri de afaceri.

Au fost analizate și rezumate metodele, formele de stimulare și implementare a inovațiilor, inclusiv:

introducerea unor programe guvernamentale pentru a sprijini IMM-urile inovatoare ce se ocupă cu cercetarea; susținere directă a întreprinderilor inovatoare și a cercetătorilor prin credite preferențiale și subsidii; reduceri de impozitare pentru organizațiile implicate în cercetare, precum și pentru întreprinderile inovatoare; crearea (prin resurse bugetare sau în parteneriat cu mediul de afaceri privat) unor fonduri de sprijin financiar pentru inovare – fonduri de capital de risc, adaptate la un nivel ridicat de risc comercial; îmbunătățirea protecției drepturilor de proprietate intelectuală; dezvoltarea infrastructurii de suport al afacerilor inovatoare, inclusiv incubatoare de inovare; încheierea unor contracte de stat în domeniul cercetării [38].

Autorul susține ideea, că *incubatoarele de inovare create în cadrul instituțiilor academice* au ca scop comercializarea ideilor inovatoare ale studenților și absolvenților, precum și ale cadrelor didactice și cercetătorilor instituțiilor respective (institute / universități și centre de cercetare). Formarea unor astfel de incubatoare reflectă dezvoltarea societății inovatoare, bazate pe cunoaștere, inclusiv, necesitatea de a reorienta instituțiile academice spre necesitățile mediului de afaceri. Experiența de creare a incubatoarelor inovatoare la universități există nu numai în țările cu economie de piață dezvoltată, ci și în țările cu economii în tranziție (de exemplu, în Rusia, în Universitatea de Stat „N.I. Lobacevski” din Nijni Novgorod sau în UNC Școala Superioară de Economie).

Organizații intermediare pe piața de produse inovatoare sunt *agențiile / centrele de transfer tehnologic*, în esență ele sunt brokeri tehnologici. Aceste centre sunt create, de obicei, pe lângă centre mari de cercetare, pentru a le ajuta creatorilor de noi produse sau servicii să le transfere / vândă companiilor interesate. În context mai larg, centrele de transfer tehnologic permit crearea și implementarea mecanismului de comercializare a rezultatelor instituțiilor academice; reorientarea activității acestora către nevoile economiei; promovarea afacerilor de familie; prevenirea scurgerii "creierelor" (inteligenței) etc.

O altă formă similară de cooperare între întreprinderi, guvern și universități sunt *centrele de expertiză*. Ele acționează ca intermediari în colaborarea dintre grupurile de cercetare și mai multe unități de producție. Acestea contribuie la organizarea cercetării interdisciplinare și la comercializarea rezultatelor acestora [21].

Instrumente de rețea în politica de inovare. Astăzi este actuală tema formării unor rețele antreprenoriale și de inovare. În special, politicile UE folosesc pe larg principiile de rețele, care permit utilizarea la maximum a resurselor spațiului european integrat al inovării, aliniază nivelele de dezvoltare inovațională pe țări și pe regiuni în cadrul statelor europene, antrenează antreprenorii în proiecte inovatoare. Cele mai cunoscute dintre rețelele care sprijină inovarea sunt Rețeaua Europeană de Afaceri și de Inovare (European Business & Innovation Centre Network) și Rețeaua Antreprenorială din Europa (Enterprise Europe Network) [7].

Clusterelor constituie una dintre formele actuale și viitoare de cooperare între întreprinderi și sunt, în esență, exemple de rețele ce utilizează pe scară largă avantajul competitiv [5]. Dezvoltarea clusterelor ca un factor de creștere a nivelului de competitivitate este văzut de către cercetători și practicieni în contextul economiei regionale moderne și inovatoare, precum și în contextul politicii de dezvoltare a afacerilor și de suport al IMM-urilor [29].

Comunitatea științifică a acceptat pe scară largă ideile lui M. Porter, în concepția căruia, clusterul este o "rețea de furnizori, producători, consumatori, elemente de infrastructură industrială, institute de cercetare interconectate în procesul de creare a valorii adăugate". La baza doctrinei despre cluster se află efectul sinergic pozitiv de aglomerare regională. Clusterelor cuprind un număr semnificativ de diferite tipuri de structuri antreprenoriale, care sunt importante pentru concurență, inclusiv organe de guvernare, instituții științifice, firme de brokeraj, centre de standardizare, asociații comerciale, care oferă educație, formare continuă de specialitate, informatizare, cercetare și suport tehnic [17]. Clusterelor sunt construite pe principiile asociației sectoriale sau regionale (interprofesionale) între membri, asociație bazată pe relații verticale între firme eterogene și pe interacțiunea dintre procesele inovatoare și caracterul schimbător al relațiilor de piață [23]. Într-un cluster de afaceri inovator, un rol major îl joacă companiile de tehnologii înalte (high-tech), centrele de cercetare și educaționale, marii investitori.

Un caz important, de suport al cooperării întreprinderilor industriale inovatoare este *cooperarea*

afacerilor de diferite dimensiuni. Bogata experiență internațională demonstrează varietatea de forme de cooperare între marile întreprinderi și IMM-uri. Autoritățile participă la activitatea centrelor prin crearea fondurilor pentru susținerea întreprinderilor mici. Marile companii își asumă o parte din cheltuielile de cost ale centrelor, ajută în munca de organizare. Partenerii de afaceri pot fi și universitățile, ceea ce permite ridicarea calificării specialiștilor și o utilizare mai eficientă a capacității universităților. [38].

În ultimii ani, a fost lansată ideea că sectorul IMM-urilor este principala sursă de inovare. Susținătorii acestei afirmații explică poziția lor prin faptul că IMM-urile sunt mai dinamice, reacționează mai rapid la schimbările survenite în cerere. K. Edmiston menționează că întreprinderile mici sunt considerate mai inovatoare din trei motive: (1) lipsa unei birocrății înrădăcinate; (2) piețe mai competitive; (3) stimulente personale mai puternice ale antreprenorilor privați, care sunt totodată proprietarii de firme [6].

Ca un exemplu de *sprijin instituțional la nivel internațional*, care a câștigat recunoașterea în ultimii ani, poate servi conceptul de "regiune de învățare", adoptat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) și Uniunea Europeană [12]. Acest concept se bazează pe ipoteza că competitivitatea oricărei regiuni depinde de capacitatea populației sale de a învăța. El presupune că dezvoltarea economică regională durabilă poate fi realizată în baza unui sistem de educație continuă și a activității de inovare [28].

În acest context, termenul "învățare" include formarea la nivelele individual și colectiv (sau instituțional) care implică dobândirea de noi cunoștințe, abilități și deprinderi de persoane aparte prin educație formală (programe de formare, ateliere de lucru etc.) sau informală (în timpul lucrului și schimbului de experiență). O componentă importantă a conceptului de regiune de învățare este învățarea colectivă (instituțională), atunci când cunoștințele se acumulează la nivelul instituțiilor și societatea conștientizează necesitatea de inovare pentru o dezvoltare durabilă. Savanți occidentali consideră această strategie ca o *strategie inovatoare de dezvoltare regională* în condiții de „economie de învățare”. În același timp, creșterea economică și competitivitatea regiunilor sunt privite ca rezultat al capacității regiunii de a crea și de a dezvolta o rețea de resurse locale, de relații și competențe [19].

În **capitolul 2 „ANALIZA ACTIVITĂȚII ANTREPRENORIALE”** în baza unui calcul al principalilor indicatori ai întreprinderilor din Republica Moldova, se face o caracterizare generală a dezvoltării antreprenoriatului și a tendințelor sale de dezvoltare; este demonstrat specificul de evoluție a unor grupe de întreprinderi în funcție de formele de proprietate, dimensiuni și tipuri de activitate; este prezentat un "portret" de grup al întreprinderii medii din Republica Moldova.

Conform datelor Registrului de Stat al Camerei Înregistrării de Stat, la 01.11.2015, pe teritoriul Republicii Moldova erau înregistrate 169811 persoane juridice și întreprinzători individuali. Structura companiilor după forma organizatorico-juridică este prezentată în figura 1.

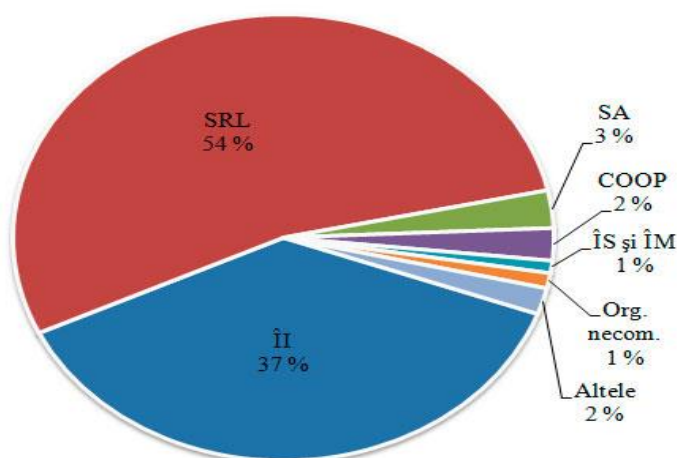

Fig. 1. Structura întreprinderilor pe teritoriul R. Moldova după forma juridică de organizare

Sursă: www.cis.gov.md/statistica

Principalele sectoare de activitate preferate de agenții economici pînă la data de 01.01.2015, conform datelor publicate de Camera Înregistrării de Stat, au fost comerțul cu ridicata (30%), comerțul cu amănuntul (23%) și industria prelucrătoare (12%) (figura 2).

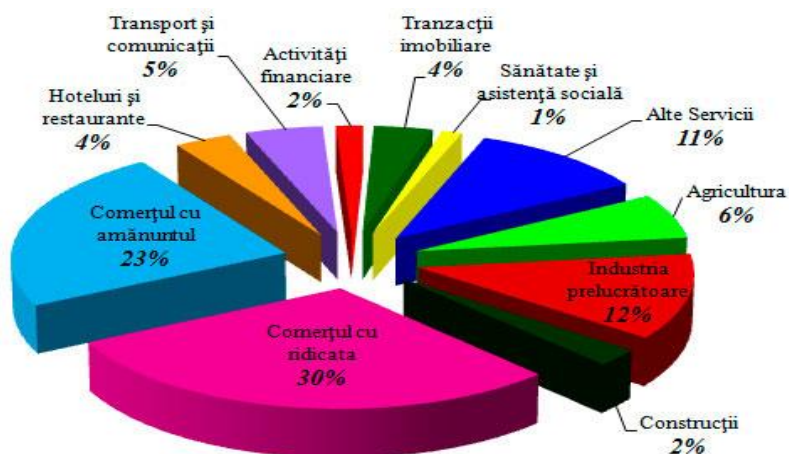

Fig. 2. Genurile de activitate declarate la momentul înregistrării la data de 01.01.2015

Sursă: www.cis.gov.md/statistica

Potrivit BNS, la sfârșitul anului 2014, începutul anului 2015, în R. Moldova funcționau și prezentau rapoarte organelor statistice mai mult de 53,7 mii de întreprinderi cu 519,4 mii de angajați. Toate întreprinderile au obținut 263281 mln. lei venituri din vânzări și 3661 mln. lei profitul până la impozitare (tabelul 4.).

Tabelul 4. Dinamica principalilor indicatori de dezvoltare ale întreprinderilor, 2007-2014

Indicatori	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. întreprinderi, un.	39987	42121	44633	46704	48541	50681	52246	53738
Indicii nr. de întreprinderi, %*		105,34	105,96	104,64	103,93	104,41	103,09	102,86
Salariați, pers.	574131	572129	539195	526182	510191	519882	525198	519429
Indicii nr. de salariați, %*		99,65	94,24	97,59	96,96	101,90	101,02	98,90
Venituri din vânzări, mln. lei	148512,7	175058,4	146447	177503,2	207676,8	211759,3	232935,7	263281,4
Indicii venituri din vânzări, %*		117,87	83,66	121,21	117,00	101,97	110,00	113,03
Profit/pierderi până la impozitare, mln. lei	10836,3	15549,4	3666,9	13169,8	14427,5	4706,6	4131,0	3660,8
Indicii profit / pierderi până la impozitare, %*		143,49	23,58	359,15	109,55	32,62	87,77	88,62

Notă: * – față de anul precedent.

Sursă: Elaborat de autor în baza datelor BNS. www.cis.gov.md/statistica

Numărul de întreprinderi în perioada analizată a crescut constant: de la 39987 de agenți economici în anul 2007 până la 46704 unități în 2010 și la 53738 în 2014. Rata de creștere a numărului de întreprinderi s-a modificat de la 105,96% (2009) până la 102,86% (2014). Cu toate acestea, ritmul de creștere a numărului de companii în ultimii ani scade nesemnificativ, dar stabil. Numărul de angajați de-a lungul anilor a scăzut, dar în 2012 această tendință s-a schimbat și în 2012-2013 se înregistrează o ușoară creștere a numărului de salariați: ritmul anual de creștere a fost de 101,90% și, respectiv, 101,02%. Dar în 2014 din nou se observă o diminuare a numărului de lucrători (sporul constituind 98,90%). Indicatorul

venituri din vânzări înregistrează o creștere anuală de-a lungul întregii perioade cercetate (cu excepția lui 2009), însă ratele anuale de creștere variază semnificativ pe ani: de la 101,97 în 2012 la 121,21 în 2010. În dinamica indicatorului *profit / pierderi până la impozitare* nu există o tendință clară – au avut loc schimbări bruște atât de creștere, cât și de reducere a lui. Totodată, reducerea veniturilor a fost observată nu numai în perioada de criză (2009), ci și în 2012-2014 (rata de creștere – 32,62%; 87,77% și 88,62%, respectiv).

Rezultatele studiului unor grupe de întreprinderi în funcție de forma de proprietate sunt prezentate în tabelul 5.

Tabelul 5. Principalii indicatori ai dezvoltării întreprinderilor pe forme de proprietate, anul 2014

<i>Indicatori</i>	<i>Număr de întreprinderi, un.</i>		<i>Număr de salariați, pers.</i>		<i>Venituri din vânzări, mln. lei</i>		<i>Profit / pierderi până la impozitare, mln. lei</i>
	total	%	total	%	total	%	
Total întreprinderi, inclusiv:	53738	100	519429	100	263281,4	100	3660,8
- proprietate publică	1062	1,98	122867	23,65	26624,8	10,11	-493,7
- proprietate privată	48082	89,47	313021	60,26	154904,0	58,84	5548,2
- proprietate mixtă (publică și privată) fără participare străină	120	0,22	8838	1,70	4264,0	1,62	-754,3
- proprietate străină	2536	4,72	42589	8,20	40685,4	15,45	888,9
- proprietatea întreprinderilor mixte (cu participarea capitalului străin)	1938	3,61	32114	6,18	36803,2	13,98	-1528,4

Sursă: Prelucrat de autor în baza datelor BNS. www.cis.gov.md/statistica

Astfel, cea mai mare contribuție la dezvoltarea țării o au *întreprinderile private*. Acestea dețin 89,47% din totalul afacerilor, ele angajează aproape 60,26% de lucrători, obțin aproximativ 58,84% venituri din vânzări. În total, sectorul privat, în anul 2014, a obținut un profit în sumă de 5548,2 mln. lei. Deși *întreprinderile din proprietate publică* alcătuiesc doar 1,98% din numărul total, în cadrul acestora activează un număr semnificativ de angajați – 23,65%. Cea mai mică cotă în economia modernă a Moldovei îi aparține *proprietății mixte (publică și privată) fără participare străină*, care constituie doar 0,22% din totalul întreprinderilor. Este important de menționat că grupele de companii constituite, integral sau parțial, pe bază de capital public și proprietate mixtă (publică și privată) fără participare străină, au încheiat anul cu pierderi.

Un rol important în economie îl joacă întreprinderile cu capital străin (*proprietate străină și proprietatea întreprinderilor mixte cu participarea capitalului străin*). Acestea constituie 8,33% de întreprinderi, în care muncesc 14,38% de salariați și se obțin 29,43% venituri din vânzări. Aceste întreprinderi în 2014 au obținut profit (888,9 mln. lei), iar cele mixte (cu participarea capitalului străin) au terminat anul cu pierdere (-1,528.4 mln. lei).

Analiza afacerilor de diferite dimensiuni a dovedit rolul semnificativ al *sectorului IMM* în numărul total de întreprinderi (97,39%) și ocuparea forței de muncă în IMM-uri – 56,16% (tabelul 7). În același timp, *întreprinderile mari* depășesc sectorul IMM-urilor în ceea ce privește indicatorul venituri din vânzări (68,23%), deși ponderea întreprinderilor mari este de doar 2,61% în totalul de agenți economici.

Tabelul 6. Principalii indicatori ai dezvoltării întreprinderilor după mărime, 2014

<i>Indicatori</i>	<i>Număr de întreprinderi, un.</i>		<i>Număr de salariați, pers.</i>		<i>Venituri din vânzări, mln. lei</i>		<i>Profit / pierderi până la impozitare, mln. lei</i>	
	Total	%	Total	%	total	%	Total	%
Total întreprinderi, inclusiv:	53738	100	519429	100	263281,4	100	3660,8	100
- Mari	1403	2,61	227692	43,84	179631,1	68,23	648,0	17,70
- Sectorul IMM, dintre care:	52335	97,39	291737	56,16	83650,3	31,77	3012,7	82,30
• mijlocii	1621	3,02	85893	16,57	28085,0	10,67	1045,0	28,55
• mici	10099	18,79	119289	22,97	44553,9	16,92	1765,7	48,23
• micro	40615	75,58	86555	16,66	11011,4	4,18	202,1	5,52

Sursă: Prelucrat de autor în baza datelor BNS. www.cis.gov.md/statistica

În cadrul sectorului IMM, conform numărului de agenți economici, predomină grupa microîntreprinderilor – 75,58%. După toți ceilalți indicatori, o proporție relativ mai mare îi revine grupei întreprinderilor mici: 22,97% salariați; 16,92% venituri din vânzări; 48,23% profituri.

Caracteristica întreprinderilor cu diferite genuri de activitate arată că cel mai mare număr de companii țin de *domeniul comerțului*. Acest sector cuprinde 39,06% din totalul agenților economici, 21,89% din angajați și 47,48% venituri din vânzări (tabelul 7.).

Tabelul 7. Principalii indicatori ai dezvoltării întreprinderilor în funcție de genul de activitate, 2014

<i>Indicatori</i>	<i>Număr de întreprinderi, un.</i>		<i>Număr de salariați, pers.</i>		<i>Venituri din vânzări, mln. lei</i>		<i>Profit / pierderi până la impozitare, mln. lei</i>
	total	%	total	%	total	%	total
Total întreprinderi, inclusiv:	53738	100	519429	100	263281,4	100	3660,8
Agricultura, economia vânatului și silvicultura	2956	5,50	46704	8,99	10721,5	4,07	914,6
Pescuitul, piscicultura	81	0,15	401	0,08	28,4	0,01	-1,5
Industria extractivă	115	0,21	2635	0,51	885,1	0,33	103,2
Industria prelucrătoare	5010	9,32	94454	18,18	41285,1	15,68	1073,4
Energie electrică și termică, gaze și apă	348	0,65	18097	3,48	19517,3	7,41	-3267,2
Construcții	2923	5,44	30083	5,79	13382,5	5,08	762,9
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	20991	39,06	113698	21,89	125017,9	47,48	2555,4
Hoteluri și restaurante	1745	3,25	14169	2,73	2558,4	0,97	2,9
Transporturi și comunicații	3559	6,62	53872	10,37	23672,3	8,99	594,5
Activități financiare	1041	1,94	3955	0,76	6590,1	2,50	560,7
Tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor	9759	18,16	55269	10,64	10814,5	4,11	389,5
Învățământ	400	0,74	14153	2,72	1424,2	0,54	29,9
Sănătate și asistență socială	1070	1,99	51392	9,89	5595,7	2,12	21,0

Sursă: Prelucrat de autor în baza datelor BNS. www.cis.gov.md/statistica

Pe lângă comerț, o pondere semnificativă după numărul de întreprinderi o dețin sectoarele: tranzacții imobiliare, închirieri și activități de servicii prestate întreprinderilor (18,16%); industria prelucrătoare (9,32%); transporturi și comunicații (6,62%); agricultură, economia vânatului și silvicultură (5,50%) și construcții (5,44%). Sectoarele: energia electrică și termică, gaze și apă; pescuitul și piscicultura – au încheiat anul cu pierderi. Dacă analizăm sectoarele de producție ale economiei, la *industria prelucrătoare* se referă mai puțin de 10% din întreprinderi (9,32%), totuși aici muncesc 18,18% de salariați și sunt realizate 15,68% venituri din vânzări. Întreprinderile industriei prelucrătoare au obținut un profit în sumă de 1073,4 milioane de lei.

Pentru a evalua potențialul uman a întreprinderilor, se utilizează indicele numărului mediu de angajați *într-o unitate economică*. Acest indice scade constant pe parcursul anilor, începând cu 15,9 persoane în 2006 până la 9,7 persoane în 2014 (tabelul 8).

Tabelul 8. Numărul mediu al angajaților la o întreprindere în perioada 2006-2014, persoane

Anul	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Numărul de angajați	15,9	14,4	13,6	12,1	11,3	10,5	10,3	10,0	9,7

Sursă: Prelucrat de autor în baza datelor BNS. www.cis.gov.md/statistica

Calculul indicatorilor de bază privind sfera de afaceri în Republica Moldova au permis autorului să elaboreze un „portret” de grup al unei întreprinderi medii din Republica Moldova, care poate fi folosit pentru a concretiza formele și metodele de suport al acestora. „Portretul” unei întreprinderii medii autohtone, evaluat în baza datelor oficiale ale BNS și Camerei Înregistrării de Stat, prezintă caracteristicile cele mai tipice: calitative și cantitative, ale acestuia:

1. Grupul de companii ce domină economia națională, având în vedere forma lor de organizare juridică, forma de proprietate, activitatea de bază, mărimea întreprinderii și locația. (Conform datelor Camerei Înregistrării Stat).
2. Potențialul unei întreprinderi active, determinat de numărul mediu anual de angajați și valoarea contabilă (activele) ale unei întreprinderi medii la sfârșitul perioadei de raportare (datele Oficiului Național de Statistică, în special, BNS al Republicii Moldova, Banca de date statistice a Republicii Moldova, baza datelor consolidate din rapoartele financiare).
3. Principalele rezultate ale unei întreprinderi active. În calitate de rezultate sunt calculate veniturile din vânzări, profitul / pierderea până la impozitare (Oficiul Național de Statistică, BNS, Banca de date statistice a Republicii Moldova) și investițiile brute în activele unei întreprinderi (pe baza BNS, în special Rezultatele anchetei structurale în întreprinderi).

În caz de necesitate, în “portret” se pot include și alte caracteristici ale întreprinderii medii, bazate în special pe alți indicatori statistici sau pe informația din unele sondaje speciale.

Așadar, „**portretul**” de grup al întreprinderii medii din Republica Moldova se caracterizează prin următoarele trăsături (date din 2014):

1) *Principalele caracteristici ale întreprinderii:*

- Forma organizatorico-juridică de administrare – societăți cu răspundere limitată (54% din toți agenții economici);

- Forma de proprietate – privată (89,47%);

- Principalul gen de activitate – comerțul cu ridicata sau cu amănuntul (39,06%);

- Mărimea întreprinderii – microîntreprindere (75,58%);

- Locul de amplasare a afacerii – municipiul Chișinău.

2) *Potențialul întreprinderii și rezultatele activității:*

- Numărul de angajați ce revin întreprinderii medii – 9,7 persoane.

- Venituri din vânzări ce revin întreprinderii medii – 4,9 mln lei Profitul / pierderile până la impozitare ce revin întreprinderii medii – 68,1 mii lei.

- Investiții brute în active materiale ce revin întreprinderii medii – 744 mii lei.

Dinamica indicatorilor calitativi și cantitativi de bază ce caracterizează „portretul” statistic al întreprinderii medii în perioada 2007-2014 sunt prezentați în tabelul 9.

Tabelul 9. Dinamica indicatorilor ce caracterizează „portretul” statistic al întreprinderii medii din R.Moldova, 2007-2014

Indicatori	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Indicatorii calitativi ai „portretului” statistic al întreprinderii medii								
Forma organizatorico-juridică - SRL	53,0	53,0	54,4	54,0	54,0	53,0	53,00	54,00
Forma de proprietate - privată	89,17	89,02	89,42	89,44	89,40	89,37	89,30	89,47
Principalul gen de activitate - comerț	40,79	40,95	41,07	40,89	40,87	40,44	39,94	39,06
Mărimea întreprinderii - microîntreprindere	75,90	73,82	75,74	74,75	75,48	75,64	75,53	75,58
Indicatorii cantitativi ai „portretului” statistic al întreprinderii medii								
Potențialul întreprinderii medii								
Numărul de salariați	14,4	13,6	12,1	11,3	10,5	10,3	10,0	9,7
Indici de modificare, %	100	94,44	84,03	78,47	72,92	71,53	69,44	67,36
Activele întreprinderii, mii lei	4278,0	4995,9	5033,7	5292,5	5632,6	5795,8	datele lipsesc	datele lipsesc
Indici de modificare, %	100	116,78	117,66	123,71	131,66	135,48	-	-
Rezultatele activității întreprinderii medii:								
Venituri din vânzări, mii lei	3714,0	4156,1	3281,1	3800,6	4278,4	4178,3	4458,4	4899,4
Indici de modificare, %	100	111,90	88,34	102,33	115,20	112,50	120,04	131,92
Profitul / pierderea până la impozitare, mii lei	271,0	369,2	82,2	282,0	297,2	92,9	79,1	68,1
Indici de modificare, %	100	136,24	30,33	104,06	109,67	34,28	29,19	25,13
Investițiile globale în activele materiale, mii lei	415,6	442,1	344,4	344,3	438,4	554,6	639,6	743,9
Indici de modificare, %	100	106,38	82,87	82,84	105,49	133,45	153,90	178,99

Sursă: Realizat de autor în baza datelor BNS. www.cis.gov.md/statistica

Analiza dinamicii indicatorilor calitativi ai „portretului” statistic al întreprinderii medii arată că în perioada analizată predomină forma organizatorico-juridică – SRL (apr. 54%). Forma de proprietate este privată. Doar o mică pondere (apr. 10%) rămîne de a fi de stat. Comerțul ca gen de activitate predomină (apr. 40%), iar mărimea întreprinderii rămîne de a fi microîntreprindere.

Analiza dinamicii indicatorilor cantitativi ai „portretului” statistic al întreprinderii medii în perioada cercetată nu demonstrează o dinamică clară. În timp ce numărul de salariați a scăzut dramatic, activele întreprinderii au crescut simțitor. Deci, accentul s-a pus pe creșterea proprietății materiale. S-au majorat și veniturile, chiar dacă nu este un trend crescător absolut, nivelul veniturilor, cu excepția anului 2009, a crescut mereu în comparație cu anul de bază, 2007. Rezultatul financiar, de asemenea, nu pretinde la un trend clar, notând în anii evaluați o creștere doar în 2008, 2010 și 2011, pe când în ceilalți ani (2009, 2012, 2013, 2014) profitul a fost în diminuare. Indicatorul *investițiile globale în activele materiale* demonstrează o tendință similară cu *activele întreprinderii*, cu excepția anilor 2009 și 2010.

Astfel, putem concluziona că potențialul statistic al unei întreprinderi medii, bazat pe un „portret” calculat, demonstrează o creștere a patrimoniului întreprinderii, a productivității, ceea ce demonstrează consolidarea și dezvoltarea materială a unităților economice, dar care încă nu a condus la o majorare a eficienței activității întreprinderilor.

Pe parcursul implementării reformei economice actuale, în Republica Moldova se dezvoltă întreprinderi cu diverse forme de proprietate. Analiza **principalilor indicatori** ai activității lor a permis autorului să concluzioneze cu următoarele principale tendințe de dezvoltare [35]:

- În general, *întreprinderile private*, au cea mai mare pondere după numărul lor total și numărul de angajați. Totodată, se observă o majorare constantă a numărului acestor unități, pe când numărul de angajați, dimpotrivă, este în continuă scădere începând cu 2007 (cu excepția anului 2012), ceea ce corespunde tendinței generale de reducere a ocupării forței de muncă în economie, care a înregistrat progrese doar în 2012-2013. Întreprinderile din sectorul privat funcționează cu profit, însă suma de venituri variază considerabil de la an la an, astfel în 2009 și 2012 s-a observat o reducere evidentă a sumei acestuia.

- *Întreprinderile care dețin capital public* constituie un procent foarte mic, care se reduce anual. Totuși, în aceste companii activează o parte destul de mare a angajaților. În 2014, aceste companii au încheiat anul cu pierderi, o sumă mai semnificativă a pierderilor este specifică pentru proprietatea mixtă (publică și privată) fără participare străină. Este logic să fie revizuit mecanismul de gestionare a patrimoniului public sau să fie privatizate o parte din întreprinderile cu o rată mică de capital public, pentru a îmbunătăți situația, deoarece în această grupă este ocupată o mare parte a forței de muncă.

- Ponderea *întreprinderilor bazate integral sau parțial pe capital străin*, deși nu este prea semnificativă, deoarece rata celor cu proprietate străină crește, cea a întreprinderilor mixte (cu participarea capitalului străin) este în scădere. În același timp, în aceste grupe de întreprinderi, cota ocupării forței de muncă este mai mare decât ponderea lor în numărul total de companii. Întreprinderile bazate pe proprietate străină au obținut profit, iar companiile mixte (cu participarea capitalului străin) au încheiat anul 2014 cu pierderi semnificative. Având în vedere faptul că întreprinderile cu capital străin activează mai ales în sectorul formal, această tendință mărturisește despre un mediu de afaceri nefavorabil.

În urma analizei afacerilor de **diferite mărimi: micro, mici, mijlocii și mari**, autorul face următoarea concluzii [35]:

- *Întreprinderile mari* constituie doar 2,61% din totalul agenților economici din Republica Moldova, ponderea lor a crescut ușor în ultimii ani. În pofida ponderii reduse a întreprinderilor mari, aici activează 43,84% din totalul salariaților, se realizează 68,23% de vânzări.

- Sectorului *IMM-urilor* îi revine numărul maxim de agenți economici – 97,39%. În acest sector activează un procent relativ mai mic de angajați – 56,16% și se creează 31,77% venituri din vânzări. Politica de stat de dezvoltare a antreprenoriatului are ca scop principal suportul IMM-urilor. În cadrul sectorului IMM-urilor, cea mai mare proporție a numărului de întreprinderi le revine microîntreprinderilor (75,58%), cea mai mică – celor mijlocii (3,02%). Cu toate acestea, ocuparea forței de muncă, vânzările și profiturile în cea mai mare parte sunt realizate de întreprinderile mici (respectiv, 22,97%, 16,92% și 48,23%).

Una dintre clasificările importante ale afacerilor este **gruparea lor conform genurilor de activitate** sau conform domeniului economic. În acest sens, analiza dezvoltării antreprenoriatului ne demonstrează că cel mai reprezentativ după amploare este domeniul *comerțului*. Întreprinderile de comerț alcătuiesc 39,06% din totalul agenților economici, a căror pondere a scăzut ușor în ultimii ani, totuși are loc o creștere absolută a numărului de întreprinderi. În comerț lucrează 21,89% din totalul salariaților, iar numărul și procentul persoanelor angajate s-a micșorat în anii 2013-2014. Comerțul creează 47,48% din veniturile din vânzări.

În sectorul *industrii prelucrătoare* funcționează 9,32% din întreprinderi, dar numărul și proporția lor a scăzut în 2014. La întreprinderile industriale activează 18,18% din totalul salariaților, totuși numărul de angajați și cota acestora anual se reduc semnificativ. Industria realizează 15,68% din vânzări. Cu toate acestea, politicile publice de dezvoltare a afacerilor conțin puține măsuri de suport al unităților industriale.

În *agricultură* activează 5,50% din întreprinderile Republicii Moldova, ponderea lor a scăzut ușor în ultimii ani, iar numărul de afaceri a crescut în această perioadă. Deși întreprinderile agricole au o pondere mică, aici muncesc 8,99% din totalul salariaților, totuși indicatorul numărului și cota angajaților se reduc permanent și în mod substanțial. În agricultură sunt create 4,07% din vânzări [35].

În **capitolul 3 „DEZVOLTĂREA FORMELOR ȘI A METODELOR DE SUSȚINERE A ANTREPRENORIATULUI”** în baza problemele analizate ale antreprenoriatului sunt elaborate principiile și justificate direcțiile fundamentale de perfecționare a suportului acordat antreprenoriatului inovator, sunt recomandate propuneri de îmbunătățire a implementării rezultatelor cercetării întreprinderilor autohtone prin intermediul incubatoarelor de inovare și uniunilor clusteriale; sunt propuse instrumente de îmbunătățire continuă pentru activitatea de antreprenoriat.

Ajustarea experienței internaționale de sprijin în afaceri la condițiile Republicii Moldova a permis autorului să formuleze *principiile de bază care se cer a fi respectate de politica de stat de dezvoltare a afacerilor în R. Moldova* [41]:

- *Coresponderea scopurilor și obiectivelor principale ale politicii* de dezvoltare a afacerilor cu scopurile / obiective altor politici de stat (economice, sociale, regionale, de inovare, de investiții etc.).
- *Coerența*, care presupune acordarea sprijinului din partea statului diferitelor grupe și companii în diferite forme, în conformitate cu obiectivele stabilite, prin intermediul instituțiilor publice speciale, în prezența feed-backului mediului de afaceri.
- *Transparența*, care va asigura acordarea suportului sectorului IMM în strictă conformitate cu temeiul juridic și publicul și va acorda posibilitatea de a stabili, care entități de afaceri beneficiază de sprijin și pe baza căror condiții legale.
- *Selectivitatea*, care presupune sprijin selectiv acordat anumitor grupe de întreprinderi, dar nu agenților economici individuali.
- *Concretețe*, care înseamnă direcții, măsuri, termene și grupuri-țintă de sprijin clar definite.
- *Abordare programatică și obiectivată*, care presupune că suportul este realizat pe baza programelor adoptate, cu stabilirea scopurilor, a sarcinile specifice, cu lista de acțiuni, de rezultate preconizate și de actori implicați. Inițial se stabilesc: grupul-cheie pentru a-i acorda sprijin, termenul de realizare a programului și finanțarea acestuia.

Analizând sistemul de reglementare de stat a afacerilor în R.Moldova autorul concluzionează următoarele [41]:

1. Politica de dezvoltare a afacerilor formal este o componentă importantă a principalelor politici publice naționale expuse în Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova 2020" [13], Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova [9], Programul de activitate al Guvernului. Cu toate acestea, în practică, politica de dezvoltare a antreprenoriatului a fost neglijată, întreprinzătorii nu simt susținere din partea statului.
2. Au fost elaborate norme de reglementare a principalelor aspecte de dezvoltare a afacerilor. În același timp, mecanismul de implementare a legislației nu este întotdeauna eficient și nu este ajustat printr-un control eficient al punerii în aplicare a prevederilor legale existente.
3. Sunt elaborate și implementate un șir de politici care au un impact direct sau indirect asupra afacerii: politica de dezvoltare a clusterelor în industrie; dezvoltarea parteneriatelor public-privat; reforma dezvoltării regionale. Cu toate acestea, în multe privințe s-a făcut doar primul pas, care adesea se limitează la adoptarea documentelor relevante, care însă nu sunt puse în aplicare.
4. Au fost create și activează structuri speciale de stat (Ministerul Economiei, MIEPO, ODIMM etc.), autorizate să elaboreze și să implementeze obiectivele principale ale politicii de stat. Totuși, coordonarea activității lor nu este întotdeauna satisfăcătoare.
5. Sunt utilizate variate forme și metode de susținere a afacerilor, care sunt aplicate în mod eficient și în alte țări. Totuși, acestea nu sunt întotdeauna suficient de adaptate la situația din Republica Moldova, nu iau în considerație capacitatea umană și financiară a statului. Totodată, accentul principal în utilizarea metodelor este pus pe dezvoltarea metodelor standardizate de suport al afacerilor, dar acestea uneori vin în contradicție cu cele instituționale.
6. În rezultatul Reformei de reglementare, procedura de înregistrare a IMM-lor a fost simplificată, s-a redus numărul de activități licențiate etc. Cu toate acestea, activitatea funcționarilor publici implicați în reglementarea și controlul întreprinderii nu are ca scop îmbunătățirea condițiilor de dezvoltare a afacerilor. De multe ori, această activitate are caracter acuzator și de natură fiscală.

7. Politica actuală nu contribuie semnificativ la îmbunătățirea mediului de afaceri. Reformele sunt resimțite slab la nivel de întreprindere, activitatea oficialilor rămâne sub influență politică, se atestă un nivel ridicat de corupție. Luate împreună, toate acestea nu promovează dezvoltarea antreprenoriatului și atragerea investițiilor în afaceri.

Analiza politicii actuale de suport al antreprenoriatului în Republica Moldova ne permite să facem încă o concluzie: diferitor grupuri de antreprenori li se acordă o atenție complet diferită. În special, politica existentă este axată preponderent pe *sprrijinul sectorului IMM*. Această prioritate, într-adevăr foarte importantă, a obținut deja o dezvoltare semnificativă în țară, în special: (I) a fost adoptată o legislație care vizează dezvoltarea întreprinderilor de mici dimensiuni; (II) sunt realizate mai multe programe de stat destinate direct susținerii IMM-urilor; (III) o parte a programelor sunt implementate și finanțate din resursele donatorilor externi; (IV) a fost creată agenția de stat chemată să pună în aplicare politicile de suport al IMM-urilor – ODIMM. În același timp, *rolul afacerilor mari, mai ales de producție și de inovare, este subestimat în politica statului*. Acest fapt este demonstrat inclusiv de indicatorii lor de activitate și de tendințele de dezvoltare [41].

În pofida punerii în aplicare a politicii de stat de dezvoltare a afacerilor, antreprenorii autohtoni se confruntă cu provocări semnificative. În diferite proiecte, publicații științifice și clasamente internaționale se menționează faptul că mai există numeroase obstacole în calea înființării și dezvoltării întreprinderilor. Îndeosebi, se atrage atenția asupra barierelor externe legate de mediul de afaceri. În special, studiul „Enterprise Survey” al Băncii Mondiale, efectuat în anul 2013 pe baza unui sondaj de 360 de companii, a nominalizat următoarele obstacolele în dezvoltarea activității antreprenoriale în R. Moldova (în ordinea de reducere a priorității): corupția (23,6% din totalul respondenților), instabilitatea politică (18,1%), formarea insuficientă a forței de muncă (14,5%), accesul la finanțare (10,3%), probleme cu aprovizionarea cu energie (7,2%), ratele de impozitare (5,6%), activități în sectorul informal (4,7%), de acordare a licențelor și alte permise (4,5%), transporturi (4,2%), reglementarea pieței forței de muncă (2,7%) [21].

În clasamentul internațional „Doing Business” 2016 se menționează o înrăutățire generală a plasamentului țării (cu 3 puncte, de la locul 49 la 52). Cele trei obstacole principale în calea dezvoltării companiilor din R. Moldova sunt problemele asociate cu: obținerea autorizațiilor pentru construcții, infrastructura energetică și impozitarea [22]. Studiile efectuate arată existența a trei probleme principale: *birocrația și corupția, accesul dificil la finanțare și lipsa forței de muncă calificate*.

Analiza politicii de inovare în R.Moldova a ademonstrat că există multe probleme nerezolvate și anume [41]:

1. Politica de stat de inovare – scopurile ei, obiectivele și măsurile avute în vedere – nu este suficient de integrată în politica economică și socială (politica de dezvoltare a afacerilor, politica industrială, politica regională etc.).
2. Cadrul legal de reglementare și suport al activității de inovare este imperfect.
3. Există o insuficiență de resurse financiare pentru cercetare și aplicarea inovațiilor.
4. Piața internă de produse inovatoare este limitată, nu este creat un mecanism eficient de determinare a direcțiilor prioritare de dezvoltare a științei și tehnologiei, care ar ține cont de interesele întreprinderilor din țară.
5. O particularitate a politicii statale de inovare este activitatea intensă de pregătire și punere în aplicare a legilor și nivelul scăzut de realizare a măsurilor practice, statul acordă atenție susținerii științei, pe când activitatea de inovare în întreprinderi rămâne la periferia măsurilor de stat.
6. Lipsesc mecanismele de activitate eficientă a institutelor de dezvoltare inovatoare a economiei naționale.
7. Amploarea funcționării instituțiilor de infrastructură: parcuri, incubatoare de inovare etc. nu le permit multor agenți economici să profite de instrumentele de suport oferite. Cele câteva exemple pozitive sunt mai mult simbolice și pot servi doar ca model pentru introducerea unor instrumente de sprijin la nivel de țară și de regiuni.
8. Procesul de creare a instituțiilor și a instrumentelor financiare pentru suportul companiilor inovatoare, în special a start-upurilor și a întreprinderilor de înaltă tehnologie, este unul puțin activ.

Având în vedere faptul că legislația nu oferă o definiție a afacerii inovatoare, în Republica Moldova se simte o lipsă de statistici respective. Ca urmare, nu există nici-o posibilitate pentru analiza dezvoltării inovatoare și adoptarea deciziilor de gestionare în cadrul îmbunătățirii dezvoltării politicii de afaceri inovatoare. În acest sens, ar fi oportun:

- de schimbat accentul în Cod, acordând mai multă atenție implementării inovațiilor în întreprinderi;

- de definit în legislație "*întreprinderea de inovare*" și de specificat cele mai importante grupe de întreprinderi inovatoare. În special, are sens de a clasifica întreprinderile inovatoare, în primul rând, în funcție de: implicarea ei în dezvoltarea sau în implementarea inovațiilor (întreprinderi care generează, absorb sau dezvoltă inovații), tipurile de inovatori (alimentar, tehnologic, managerial, organizațional); alte tipuri de întreprinderi inovatoare, în special de "spin-out" și "spin-off" [40].

Actualmente în Republica Moldova lipsesc mai multe instituții importante. Statul formal sprijină două tipuri de incubatoare – incubatoare de afaceri și incubatoare de inovare. În prezent este creată rețeaua incubatoarelor de afaceri, ele sunt susținute prin atragerea de fonduri de la donatori externi. Totodată, numărul incubatoarelor de inovare este mic, ele funcționează numai la AȘM și la câteva universități din țară. Incubatoarele inovatoare au fost create în ultimii ani și au un număr foarte limitat de rezidenți. Atenția preferențială a Guvernului față de incubatoarele de afaceri, în detrimentul celor de inovare, reflectă tendința politicii de stat de a crește numărul de noi întreprinderi, mai degrabă decât de a spori competitivitatea întreprinderilor prin inovare. În R. Moldova nu sunt create instituții de susținere financiară a companiilor inovatoare – fonduri de capital de risc, "îngeri" de afaceri. Mai mult, nu au fost elaborate nici măcar documente legale de reglementare a activității lor.

Voucherele (tichetele) de inovare sunt o altă formă de sprijin pentru afacerile inovatoare. Acest mecanism bine cunoscut în străinătate facilitează sarcina financiară a antreprenorilor la implementarea inovațiilor, încurajând cercetătorii să coopereze cu mediul de afaceri și totodată le va permite întreprinzătorilor care au întrebări concrete legate de implementarea inovațiilor să apeleze la cercetători pentru consultații gratuite.

O direcție importantă de susținere a întreprinderilor inovatoare este *politica de creare a clusterelor*. Politica de stat de creare și dezvoltare a clusterelor în R. Moldova este reglementată printr-un singur document – „Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova”. Dezvoltarea asociațiilor de tip cluster este încă foarte lentă. Există o serie de riscuri generale, ce rețin formarea clusterelor în economii emergente [10]: lipsa unor experiențe pozitive ca rezultat al asocierii și cooperarea antreprenorilor; lipsa de comunicare liberă reciprocă în mediul de afaceri; prezența unui timp îndelungat de la momentul stabilirii formale a clusterului până la realizarea efectului real; interes redus în cooperare al companiilor și instituțiilor de cercetare, nivel scăzut de încredere între întreprinzători, etc.

În legislația Republicii Moldova nu există o definiție a „clusterului”, nu sunt elaborate materiale didactice care ar ajuta antreprenorii să se grupeze, nu se oferă nici-o formă de sprijin de stat pentru crearea și dezvoltarea clusterelor. Punerea în aplicare a politicii în domeniu presupune un șir de măsuri care, în prima etapă, ar include următoarele activități: Introducerea în documentele de politici, în legi și reglementări a conceptului de *cluster*, precum și a mecanismelor de sprijin din partea statului; Propagarea în mediul de afaceri a noilor posibilități de dezvoltare a clusterelor; Elaborarea unei hărți a clusterelor, în care ar fi indicate sectoarele și regiunile în care crearea acestora este cea mai rentabilă din punct de vedere economic; Recrutarea și instruirea formatorilor în cluster (facilitatorilor), care sunt chemați să sprijine în mod activ și să promoveze ideea de creare a clusterelor; Evidențierea întreprinderilor interesate în cooperare prin crearea clusterelor; Instruirea managerilor de cluster, care pretind la rolul de lideri în cluster viitoare; Elaborarea unui pachet de materiale didactice de creare a clusterelor, pentru a ajuta instituțiile publice care dezvoltă o politică în acest domeniu, precum și antreprenorii – potențiali participanți în cluster [10]:

Pentru a stimula formarea și dezvoltarea clusterelor, bazate pe experiența internațională, se propune: statul să compenseze, în totalitate sau parțial, întreprinderilor participante la procesul de formare a clusterului următoarele tipuri de costuri pentru formarea și perfecționarea personalului; promovarea clusterului, în primul rând, dezvoltarea site-ului, creare logoului; lucrări de cercetare a pieței, inclusiv a

celor străine; introducerea inovațiilor asociate cu îmbunătățirea tehnologiei și a echipamentelor, ameliorarea calității produselor [20].

Printre măsurile enumerate mai sus, ce nu necesită resurse financiare semnificative, trebuie menționată instruirea mediatorilor (facilitatorilor), care contribuie la crearea clusterelor, și potențialii manageri ai viitoarelor cluster. Pentru organizarea formării facilitatorilor și managerilor de cluster *autorul* propune un scurt curriculum al cursului "**Formarea și dezvoltarea clusterelor de afaceri**".

*Una dintre cele mai promițătoare posibilități de consolidare a cooperării între știință și mediul de afaceri este activitatea **incubatoarelor/centrelor de inovare, create în cadrul institutelor de cercetare/universităților**.*

Incubatoare inovatoare la universități au fost create doar în ultimii ani. Informațiile cu privire la activitățile din aceste incubatoare nu sunt suficient prezentate pe site-urile universităților. Autorul a participat la Proiectul științific instituțional „Perfecționarea politicii de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii și consolidarea parteneriatului dintre business și organele administrației publice”. Proiect de cercetare aplicată AȘM № 11.817.08.29A. Etapa a. 2014 (cond. proiect E. Aculai), implementat de INCE în 2014 [11]. Scopul proiectului a fost de a identifica și a analiza principalele caracteristici ale cooperării dintre mediul de afaceri și cercetători. În acest scop, au fost realizate 25 de interviuri în profunzime semistructurate cu diferite grupuri de oameni: reprezentanți ai comunității de afaceri și ai instituțiilor interesate în promovarea inovării în afaceri. Rezultatele au demonstrat că principalele direcții de activitate a incubatoarelor din cadrul universităților sunt determinate nu de nevoile mediului de afaceri, ci de prioritățile de cercetare care urmează să fie realizate în instituții. În acest context, cercetătorii ar trebui [41]:

A. *La formularea subiectelor de cercetare științifică, de luat în considerare mai pe deplin (de pus accent pe) preocupările și nevoile întreprinderilor.* Institutele (instituțiile) pot să se ocupe de această problemă pe cont propriu. De exemplu, pentru instituțiile de învățământ, o posibilitate de a identifica nevoile antreprenorilor este însuși procesul didactic: comunicarea cadrelor didactice cu angajați ai companiilor direct în sala de studii și în timpul cursurilor de calificare. La fel de important pentru identificarea viitorilor parteneri este și contactul profesorilor cu discipolii lor: viitorii întreprinzători și angajați ai întreprinderilor, susținut pe parcursul mai multor ani. O altă abordare pentru identificarea nevoilor mediului de afaceri în domeniul cercetării științifice este activitatea ministerelor centrale și de resort. Ministerele pot elabora o listă a problemelor cu care se confruntă societățile din sectorul lor. Ca urmare, temele de cercetare legate de soluția acestor probleme sunt discutate în comunitatea de afaceri și în cea științifică, după care sunt înaintate pentru concurs. De asemenea, identificarea necesităților în cercetare se poate baza pe chestionarea antreprenorilor, care pot fi realizate atât de organele de statistică, cât și de instituții individuale la comanda organelor administrației publice centrale și de ramură.

B. *Institutele științifice și de cercetare să promoveze mai activ și să publice rezultatele cercetărilor lor.* Cele mai populare în rândul antreprenorilor sunt următoarele surse de informații: seminare de informare și mese rotunde special organizate; resurse de pe Internet (mai ales site-uri ale universităților și instituțiilor-intermediari); literatura de specialitate, presa; contacte directe ale institutelor de cercetare cu întreprinderile; lansarea periodică a buletinelor informative; radio și televiziune; conferințe și expoziții tematice. Trebuie de luat în considerație faptul, că multe companii care solicită susținerea incubatorului nu planifică în prealabil efectuarea cercetărilor, ele se adresează oamenilor de știință numai în cazul unor probleme specifice, cărora nu le pot face față pe cont propriu. Adică cercetătorii, promovând activ rezultatele activităților lor, totodată pot genera cererea pentru activități de cercetare.

*Analiza activității incubatoarelor de inovare din Republica Moldova a demonstrat prezența unui sir de **limitări** în activitatea lor:* Legislația existentă nu contribuie la dezvoltarea incubatoarelor; Nu permite producerea și vinderea rezultatelor inovaționale; Nu prevede crearea de întreprinderi spin-off și spin-out la universități; Timpul funcționării incubatorului de inovare este limitat; Scutirile fiscale și vamale declarate în legislația incubatoarelor de inovare, în practică nu sunt disponibile; Incubatoarele nu au elaborate și aprobate regulamente interne de funcționare; Accesul la finanțare de către incubatoare este extrem de limitat; doar unele proiecte AITT privind transferul de tehnologie au mic acces; Incubatorul

urmărește în mod direct punerea în aplicare a rezultatelor științifice ale angajaților, dar nu include inițiativa antreprenorială creativă a studenților, masteranzilor, doctoranzilor și postdoctoranzilor; Incubatoarele inovatoare din cadrul universităților sunt în faza lor incipientă [11].

Rezumând problemele de mai sus, putem formula o serie de propuneri pentru a accelera tranziția la o economie bazată pe cunoaștere. Având în vedere faptul că mulți antreprenori subestimează astăzi importanța proiectării și implementării inovațiilor, iar o parte considerabilă a profesorilor și cercetătorilor care activează în universități / la AȘM nu se concentrează pe nevoile mediului de afaceri, este necesar, mai întâi de toate, *de a instrui toate părțile implicate în proces și de a promova în societate importanța inovării pentru afaceri*. În special:

- A iniția o campanie de sensibilizare, la nivel de comunitate științifică și mediu de afaceri, privind necesitatea implementării inovațiilor bazate pe rezultatele cercetărilor științifice.

- În procesul de predare studenților și de instruire a doctoranzilor, a se acorda mai multă atenție subiectelor dedicate inovării la întreprinderi, formându-le competențe antreprenoriale și inițiindu-i în marketingul de promovare a serviciilor de cercetare.

- În procesul de perfecționare a tinerilor profesori și cercetători, a-i familiariza cu experiența pozitivă de comercializare a rezultatelor cercetării, justificând necesitatea orientării cercetării la nevoile mediului de afaceri.

- În procesul de formare a antreprenorilor, a-i familiariza cu metodele și formele de dezvoltare a afacerilor inovatoare.

Pentru elaborarea și implementarea inovațiilor în întreprinderi, sunt necesare următoarele:

- A dezvolta pe piața internă cererea pentru produse inovatoare, bazate pe tehnologii moderne, pe materiale și practici de management actuale, inclusiv prin includerea acestor produse în sistemul de achiziții publice.

- A asigura facilități de creditare și fiscale pentru companiile care desfășoară activități de cercetare sau implementează proiecte inovatoare:

- prevederea granturilor pentru acoperirea parțială a cuantumului (până la 50%) a cheltuielilor de creare și implementare a inovațiilor în cadrul întreprinderilor plasate în incubatoare;
- creditarea cu dobândă redusă (50% din dobânda de piață) a agenților economici care implementează produse inovatoare;
- organizarea competițiilor privind finanțarea de stat pentru proiectele de cercetare-dezvoltare pentru sectoarele strategice ale economiei naționale;
- scutirea totală de impozite pentru perioada de incubare (până la 3 ani) cu introducerea treptată a cotei de impozitare egală cu 25% pentru 1 an de activitate în afara incubatorului, scutire de 50% pentru al 2-lea an, 75% în al 3-lea an pentru start-upuri inovaționale.

- A crea un fond de stat pentru dezvoltarea și implementarea inovațiilor în domeniul de afaceri. Este oportun a orienta sursele acestui fond în două direcții: pentru finanțarea cercetărilor de inovare și pentru suportul întreprinderilor care ar implementa rezultatele acestor cercetări.

- A crea fonduri de capital de risc pe baza unor fonduri publice sau în parteneriat cu sectorul privat, inclusiv cu investitorii străini, ținând cont de nivelul ridicat de risc comercial.

Pentru îmbunătățirea activității institutelor științifice, a universităților și pentru comercializarea rezultatelor obținute, este important:

- A formula teme de cercetare ținând cont de problemele și necesitățile întreprinderilor. Pentru aceasta este necesar: a identifica problemele mediului de afaceri pe baza unor chestionări ale antreprenorilor sau pe baza unei liste de probleme identificate de ministerele de resort; a dezvolta forme de cofinanțare a cercetărilor științifice din partea mediului de afaceri și a guvernului, fără a se limita la proiectele de inovare și transfer tehnologic.

- A asigura sprijin financiar pentru incubatoarele de inovare din universități care nu dispun de resursele financiare necesare, deoarece chiar și realizările de succes de multe ori nu pot fi implementate din cauza lipsei de fonduri. Capacitățile financiare reduse nu doar că nu contribuie la dezvoltarea afacerii inovatoare, ci, de asemenea, afectează negativ imaginea incubatoarelor și reduc încrederea mediului de afaceri în instituțiile publice de sprijin al afacerilor.

- De a furniza incubatoarelor inovaționale resurse bugetare în condiții de concurență pentru stabilirea și menținerea unor site-uri specializate de plasare a informației cu privire la tehnologiile avansate și dezvoltări inovatoare, ce le-ar permite întreprinderilor să găsească rapid tehnologia corespunzătoare și partenerii necesari.

- A oferi, pe o bază legislativă, posibilitatea de a crea întreprinderi inovaționale în universități / institute de cercetare, ca instituțiile date să poată să dețină cel puțin 49% din aceste afaceri. Crearea unor astfel de întreprinderi ar contribui nu numai la implementarea rezultatelor cercetării și la dezvoltarea afacerilor inovatoare, ci și la creșterea veniturilor universităților și institutelor de cercetare. De asemenea, a oferi cercetătorilor, creatorii de produse inovative, dreptul de a participa la proprietatea întreprinderii care implementează fabricarea acestui produs.

- A asigura o colaborare mai strânsă între incubatoarele create la diferite universități, consolidând cooperarea lor cu AITT, iar în perspectivă, asocierea lor într-o singură rețea. În același timp, a atribui AITT și incubatoarelor din rețea funcția de accelerator.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Efectuarea cercetărilor teoretice, metodologice și aplicative privind dezvoltarea activităților de antreprenoriat în R. Moldova permite formularea următoarele **concluzii**:

1. Cercetarea a arătat că *politica de inovare este integrată semnificativ cu politica de dezvoltare a antreprenoriatului*. În ultimii ani în politica europeană de inovare au survenit schimbări ce pun o atenție deosebită legislației privind inovarea; dezvoltării de parteneriate public-privat; reducerii/scutirii de impozite pentru organizațiile implicate în cercetarea aplicativă; acordării cercetătorilor drepturi asupra rezultatelor cercetărilor efectuate din contul bugetului de stat etc [33].
2. *Analiza formelor specifice de suport al întreprinderilor inovatoare*, inclusiv cele care vizează cooperarea dintre guvern, instituțiile de cercetare și întreprinderi, incubatoare de inovare, parcuri tehnologice, acceleratoare, agenții, centre de transfer tehnologic, demonstrează dezvoltarea soluționării problemelor financiare ale afacerilor inovatoare, răspândirea instituțiilor speciale a fondurilor de capital de risc, îngerii de afaceri. Statul capătă un rol important în finanțarea instituțiilor de susținere a businessului inovativ, precum și în crearea rețelelor de business și inovatoare, inclusiv a clusterelor [40].
3. *Analiza structurii întreprinderilor după formele organizatorico-juridice de administrare* a demonstrat că cea mai preferată în Republica Moldova sunt SRL-urile (53%) și ÎI (38%) [35].
4. *Studiul întreprinderilor în funcție de forma de proprietate* a arătat că companiile private au cea mai mare pondere după numărul de întreprinderi (89%) și numărul de angajați (apr.60%). Companiile care dețin capital public, dimpotrivă, au o pondere foarte mică (apr. 2%), dar cuprind încă o pondere mare (23%) a lucrătorilor. Rata întreprinderilor bazate în întregime sau parțial de capitalul străin, deși nu este prea semnificativă (apr.9%), proporția celor angajați în acest grup de afaceri este mai mare (apr. 17%) decât ponderea lor în numărul total de întreprinderi [35].
5. *Analiza afacerilor de diferite dimensiuni* a arătat rolul semnificativ al sectorului IMM în ceea ce privește numărul de întreprinderi (97,40%) și ocuparea forței de muncă (56,82%). Firmele mari alcătuiesc doar 2,60% din totalul agenților economici din Republica Moldova, totuși ponderea lor a crescut ușor în ultimii ani. În pofida ponderii reduse a companiilor mari, în cadrul lor activează 43,18% din totalul salariaților, ele generând 66,77% din vânzări și 51,38% din profituri [35].
6. *Analiza întreprinderilor cu diferite tipuri de activități* a demonstrat că cel mai reprezentativ este sectorul comercial, constituie 39,94% din totalul agenților economici. Comerțul creează 46,90% din veniturile din vânzări și 42,53% din profit. În sectorul industriei prelucrătoare muncesc doar 9,77% din angajați, numărul și proporția acestora scăzând în ultimii ani. La întreprinderile industriale activează 18,52% din totalul salariaților, totodată, numărul și cota acestora se reduc anual semnificativ. Industria generează 15,95% vânzări și 19,87% profituri [35].
7. *Potențialului statistic al unei întreprinderi medii bazat pe un „portret” de grup* demonstrează că accentul se pune pe întreprinderile cu forma organizatorico-juridică SRL cu proprietate privată. Principalul gen de activitate este comerțul cu ridicata sau cu amănuntul, activitate realizată

- preponderent de microîntreprinderi. Locul de amplasare a afacerii este municipiul Chișinău. Analiza a demonstrat o creștere a patrimoniului întreprinderii, ceea ce afirmă consolidarea și dezvoltarea materială a agenților economici, dar care încă nu a condus la o creștere a eficienței activității întreprinderilor [35].
8. Analiza activității întreprinderilor a permis identificarea barierelor care împiedică crearea și dezvoltarea întreprinderilor în Republica Moldova. În majoritatea cercetărilor se atestă trei probleme care pot fi considerate majore: *birocrația și corupția, accesul redus la finanțare și calificarea joasă a forței de muncă* [41].
  9. Evaluarea politicii de dezvoltare a afacerilor a relevat următoarele caracteristici negative: în practică, politiciile de dezvoltare a businessului nu i se acordă atenția cuvenită, antreprenorii nu simt suportul din partea statului; legislația în domeniul este elaborată, dar nu întotdeauna există controlul punerii în aplicare a acesteia; este acordată o atenție insuficientă întreprinderilor mari de producție; în multe domenii ale politicii a fost făcut doar primul pas, care se limitează la adoptarea documentelor relevante; coordonarea activităților instituțiilor care elaborează și implementează obiectivele-cheie de politică publică nu întotdeauna este satisfăcătoare; formele și metodele de suport al afacerilor, care sunt utilizate în mod eficient în alte țări, nu sunt întotdeauna suficient de adaptate la situația din Republica Moldova; politicile implementate nu îmbunătățesc semnificativ mediul de afaceri [41].
  10. Analiza legislației și a documentelor normativ-juridice, precum și desfășurarea interviurilor semistructurate au demonstrat că în Republica Moldova *nu sunt soluționate multe probleme legate de politica de inovare*: aceasta nu este suficient de integrată în politicile economice și cele sociale; cadrul legal de reglementare a suportului acordat activității de inovare este imperfect; se simte lipsa resurselor financiare pentru cercetare și implementarea inovațiilor; piața produselor inovatoare din țară este limitată; nu a fost stabilit un mecanism eficient pentru dezvoltarea direcțiilor prioritare ale științei și tehnologiei; există o activitate intensă de pregătire a legilor și totodată un nivel scăzut de realizare a unor măsuri concrete; nu este definitivat un mecanism eficient de activitate a institutelor de dezvoltare inovatoare; se atestă o activitate insuficientă a politicii în procesul de creare a instituțiilor financiare și a instrumentelor de suport al întreprinderilor inovatoare [41].
  11. Direcția importantă de susținere a întreprinderilor inovatoare este *politica de creare a clusterelor*, care implică aprofundarea cooperării între întreprinderi, instituții academice și autoritățile publice la nivelele național și local. În legislația R.Moldova lipsește definiția de "cluster"; nu au fost elaborate materiale metodice pentru a ajuta antreprenorii să se asocieze în clustere; statul nu a oferit nici o formă de sprijin pentru crearea și dezvoltarea de clustere [38].
  12. Dintre instituțiile ce consolidează cooperarea dintre mediul de afaceri și știință sunt menționate *incubatoarele de inovare din cadrul universităților / institutelor de cercetare*. Interviurile semistructurate cu angajații incubatoarelor de inovare și rezidenții lor au arătat că direcțiile de cercetare nu țin direct de nevoile de inovare ale mediului de afaceri; incubatoarele nu posedă resursele financiare necesare, astfel rezultatele științifice nu pot fi implementate; incubatoarele de inovare se află în etapa inițială de dezvoltare, nu sunt capabile să influențeze crearea întreprinderilor inovatoare; activitățile incubatoarelor inovatoare din universități sunt concentrate în principal pe cercetările întreprinse de către profesori, puțin sunt implicați studenții în cercetare și activități de inovare [11, 38].

*Pentru îmbunătățirea formelor și metodelor de suport al activității de antreprenoriat, pentru accelerarea tranziției către o economie bazată pe cunoaștere și având în vedere capacitatea actuală redusă a bugetului de stat al Republicii Moldova, este necesar, mai întâi de toate, să fie dezvoltate politici instituționale, fapt ce nu este asociat cu resurse financiare semnificative. În acest context, au fost elaborate un șir de **recomandări**:*

În privința îmbunătățirii legislației:

- De a schimba accentul în Codul cu privire la știință și inovare, acordând o atenție sporită problemei implementării inovațiilor în întreprinderi și de a defini în legislație noțiunea "*întreprindere de inovare*".

Pentru ca inovațiile reale să corespundă nevoilor mediului de afaceri este necesar de a instrui toate persoanele implicate în procesul de inovare și de a promova în societate ideile despre importanța inovațiilor în afaceri. În special [41].:

- A iniția o campanie de sensibilizare privind necesitatea implementării inovațiilor bazate pe rezultatele cercetărilor științifice.
- În procesul de predare în învățământul universitar și postuniversitar a se acorda mai multă atenție inovării în cadrul întreprinderii, formându-le studenților și doctoranzilor competențe antreprenoriale și inițiindu-i în promovarea serviciilor de cercetare.
- În procesul de perfecționare a tinerilor profesori și cercetători a-i familiariza cu experiența pozitivă de comercializare a rezultatelor cercetării, justificând necesitatea orientării cercetării la nevoile mediului de afaceri.
- În procesul de formare a antreprenorilor a pune accent pe metodele și formele de dezvoltare a afacerilor inovatoare. Acest accent trebuie pus și în cadrul pregătirii antreprenorilor începători la cursurile ODIMM.
- A acorda o atenție deosebită instruirii/formării facilitatorilor pentru asistență în crearea clusterelor, a potențialilor manageri de clustere în baza curriculumului cursului „Formarea și dezvoltarea clusterelor de afaceri” propus de autorul tezei.

Pentru elaborarea și implementarea inovațiilor în întreprinderi, sunt necesare următoarele [41]:

- De dezvoltat pe piața internă cererea pentru produse inovatoare, bazate pe tehnologii moderne, pe materiale și practici actuale de management, inclusiv prin includerea acestor produse în sistemul de achiziții publice.
- A asigura facilități de creditare și fiscale pentru companiile care desfășoară activități de cercetare sau implementează proiecte inovatoare. *În special, a oferi împrumuturi pentru întreprinderile mici și mijlocii, sumă care ar ajunge la 50% din costurile pentru crearea și introducerea inovațiilor (inclusiv împrumuturi fără dobândă, cu o rată redusă sau garanții de restituire parțială).*
- A crea un fond de stat pentru dezvoltarea și implementarea inovațiilor în mediul de afaceri. Este oportun a orienta sursele acestui fond în două direcții: pentru finanțarea cercetărilor de inovare și pentru suportul întreprinderilor care ar implementa rezultatele acestor cercetări.
- A crea fonduri de capital de risc pe baza unor fonduri publice sau în parteneriat cu sectorul privat, inclusiv, cu investitorii străini, ținând cont, de nivelul ridicat de risc economic.
- A elabora un program de stat de susținere ale afacerilor inovaționale, oferind posibilitatea finanțării directe (granturi, credite) pentru crearea și implementarea inovațiilor.

Pentru îmbunătățirea activității institutelor științifice, a universităților și pentru comercializarea rezultatelor obținute, este important [41]:

- A formula teme de cercetare, ținând cont de problemele și necesitățile întreprinderilor prin dezvoltarea formelor de cofinanțare a cercetărilor din partea mediului de afaceri și a guvernului.
- A promova mai activ rezultatele cercetărilor, folosind mai multe surse: seminare de informare special organizate și mese rotunde; resurse Internet. În același timp, cercetătorii care promovează activ rezultatele activităților lor, pot genera simultan cererea pentru activități de cercetare.
- A asigura sprijin financiar pentru incubatoarele de inovare din universități. A furniza incubatoarelor inovaționale resurse bugetare în condiții de concurență, pentru direcții strategice de activitate, pentru stabilirea și menținerea unor site-uri specializate de plasare a informației cu privire la tehnologiile avansate și dezvoltările inovaționale.
- A permite crearea întreprinderilor inovaționale la universități / institute de cercetare cu deținerea a cel puțin 49% din afacere, ce ar contribui la punerea în aplicare a rezultatelor cercetării și dezvoltării întreprinderilor inovatoare, precum și la creșterea veniturilor universităților și a institutelor de cercetare. De a oferi cercetătorilor, creatori de produse inovative, dreptul de a participa la proprietatea întreprinderii care implementează acest produs.

- A asigura o colaborare mai strânsă între incubatoarele universitare, consolidând cooperarea lor cu Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic, iar în perspectivă, asocierea lor într-o singură rețea și a atribui AITT și incubatoarelor din rețea funcția de accelerator [41].
- Pentru îmbunătățirea continuă a activităților de producție în întreprinderi este recomandat de a aplica Modelul multidimensional de estimare a performanței activității de antreprenoriat, efectuând calculul și auditul indicatorilor propuși în acest studiu [39].

IV. REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Burduș E., Cochină L., Istocescu A., Întreprinzătorul. București: Pro Universitaria, 2010, 410 p.
2. BNS RM. Banca de date statistice Moldova.
<http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/databasetree.asp>. (accesat 02.05.2014).
3. Concepția de dezvoltare a antreprenoriatului inovațional în Republica Moldova. Chișinău: Academia de Științe a Republicii Moldova, 2010, 13 p.
4. Dijmărescu Ion. Managementul schimbării către Internet București:Romania Libera, 1997, 176 p.
5. Dyer J.H. and H. Singh. The relational view: cooperative strategy and sources of inter-organizational competitive advantage. In: Academy of Management Review, 1998, vol. 23(4), pp. 60-679.
6. Edmiston K. The role of small and large businesses in economic development. In: Economic review, 2007, Second quarter, pp. 73-97.
7. Emerging Entrepreneurship and SME policy development in the BSEC after the economic crises /Edited by Dr. Antal Szabó A. Cetin. Organization of the Black Sea Economic Cooperation, Konrad Adenauer Stiftung, Turkey, 2012, p.15-28. www.kas.de/wf/doc/kas_30711-1522-2-30.pdf?120411085336 (accesat 10.01.2013).
8. Harrington H. J., Harrington J. S. Management total în firma secolului 21, București: Editura Teora, 2001, 287 p.
9. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Foi de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova. Nr. 4 din 14.01.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 24.01.2014, nr. 27.
10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova. Nr. 614 din 20 august 2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.08. 2013, nr. 187-190 (4505-4508).
11. INCE. Raport științific „Perfecționarea politicii de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii și consolidarea parteneriatului dintre business și organele administrației publice”. Proiect de cercetare aplicată AȘM № 11.817.08.29A. Etapa a. 2014: Analiza posibilităților și constrângerilor în consolidarea parteneriatului dintre IMM-uri, instituțiile publice și mediul de cercetare în vederea creșterii competitivității afacerilor. Director de proiect E. Aculai, Chișinău, 2014, 209 p.
12. Larsen K. Learning cities: the new recipe in regional development, OECD Observer. 2010. <http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php?aid=57>
13. Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”. Nr. 166 din 11.07.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.11. 2012, nr. 245-247
14. Moldoveanu M., Dobrescu Em., V. Ioan-Frac., Inițierea în managementul afacerilor mici și mijlocii, București: Editura Expert-Fiman, 1998, 327 p.
15. Morrison A. (Ed). Entrepreneurship: an international perspective. Oxford: Butterworth-Heinemann, 1998, 194 p.
16. Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu. Fundamentele managementului organizației, București: Editura Universitară, 2008, 416 p.
17. Porter M. Clusters and the new economics of competition. In: Harvard Business Review, 1998, vol. 76, no 6, pp. 77-90.
18. Russu C. Managementul întreprinderilor mici și mijlocii. București: Ed. Expert, 1996, 276 p.
19. Simmie J. Innovation, networks and learning regions. Regional Policy and Development, 1997, Series 18, London and Bristol: Jessica Kingsley Publishers.
20. Veverița V., Aculai E. Elaborarea politicii de susținere a clusterelor IMM: propuneri pentru Republica Moldova. În: Fin-Consultant, 2010, nr. 11, p. 75-81.
21. World Bank Enterprise Survey. 2013.
<http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreeconomies/2013/moldova>. (accesat 12.08.2016)
22. World Bank. Doing Business 2014. Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2014>(accesat 10.09.2014)

23. Блинов А. Малое предпринимательство. Организационные и правовые основы деятельности. Москва: «Ось-89», 1998. - 336 с.
24. Бусыгин А.В. Предпринимательство. Основной курс: Учебник для вузов. М.: ИНФРА-М, 1997. 608 с.
25. Варнавский В.Г. Государственно-частное партнерство в недвижимости – что это такое? В: Журнал "Недвижимость и инвестиции. Правовое регулирование", 2009, № 4 (41). http://dpr.ru/journal/journal_39_14.htm
26. Исакова Н.Б. Предприятия Украины: инновационная деятельность и сетевые взаимодействия. Под ред. В.П. Соловьева. Центр исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г.М.Доброва НАН Украины. Киев: ГП «Информационно-аналитическое агентство», 2012. 378 с.
27. Курс предпринимательства. Под редакцией В.Я. Горфинкеля и В.А. Швандара. Москва: ЮНИТИ, 1997. 439 с.
28. Найман Е.А. Становление концепции «обучающегося региона» в западной науке. В: Вестник Томского государственного университета «Культурология и искусствоведение. 2013, № 1(9), с. 81-91.
29. Соколенка С.И. Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры: Украинский контекст. Международный фонд содействия рынку; Институт конкурентоспособности. К.: Логос, 2002. 647 с.
30. Трапезников В. А. Методы и механизмы государственной поддержки развития производственной кооперации. В: Бизнес, менеджмент и право, 2011, № 2, с. 97–102.

V. LISTA PRINCIPALELOR PUBLICAȚII LA TEMA TEZEI

31. Bugaian L, Timotin L. Rolul spiritului antreprenorial în dezvoltarea economiei naționale. În: Meridian ingineresc. Chișinău, 2008, vol. 2, p. 42-46.
32. Bugaian L, Timotin L., Nistor D. Dezvoltarea spiritului și abilităților antreprenoriale. În: Conferința națională cu participare internațională „Strategii și politici de management în economia contemporană”, ASEM ediția a II-a, 29–30 martie 2013, p. 162-166.
33. Bugaian L, Timotin L. Rolul dialogului privat public în îmbunătățirea mediului de afaceri. Conferința Internațională Științifico-practică din 21 mai 2008 “Academia de Administrare Publică -15 ani de modernizare a serviciului public din R.Moldova”. Materiale ale conferinței internationale, Volumul 2, Chișinău 2008, pag.38-39.
34. Timotin L. Activitatea de întreprinzător definit în cadrul juridic al Republicii Moldova. În: Materialele Conferinței Tehnico-științifice a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților, vol. III, Chișinău, 2007, p. 96-99.
35. Timotin L. Caracteristica generală și tendințele principale de dezvoltare a activității de antreprenariat. În: Meridian ingineresc. Tehnica UTM, 2016, vol. 1, p. 84-91.
36. Timotin L. Caracteristicile specifice ale businessului mic în Republica Moldova. În: Materialele Conferinței Tehnico-științifice a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților, vol. III, Chișinău, 2007, p.106-108.
37. Timotin L. Concurența – factor de motivație a activității de antreprenariat. Materialele Conferinței Tehnico-științifice a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților, vol. III, Chișinău, 2008, p. 85-88.
38. Timotin L. Instituții de sprijin al întreprinderilor de producție inovatoare. În: Economica, ASEM, 2016, nr. 1(95), p. 18-27.
39. Timotin L. Instrumente de îmbunătățire continuă pentru activitatea antreprenorială. Materialele Conferinței Internaționale Științifico-practice, ediția a XI-a, dedicată aniversării celor 70 de ani de la fondarea primelor instituții științifice „Creșterea economică în condițiile globalizării”, 13-14 octombrie 2016. Chișinău, 2016, p. 74-79.
40. Timotin L. Sprijinul instituțional în activitatea antreprenorială inovatoare. Materialele Conferinței Internaționale Științifice, USPEE “Constantin Stere”, 14-15 septembrie. Chișinău, 2016 (în redacție).
41. Timotin L. The basic principle, problem and areas for improvement of business support. În: Meridian ingineresc. Tehnica UTM, 2015, vol. 4, p. 44-49.

ADNOTARE

Timotin Ludmila. „Dezvoltarea activităților de antreprenoriat în Republica Moldova”, teză de doctor în științe economice, Chișinău, 2017

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, 22 anexe, bibliografie din 192 surse. Conținutul este reflectat în 124 pagini text de bază. Rezultatele sunt publicate în 12 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: antreprenoriat, întreprinzător, politicile statului de suport al afacerilor, forme și metode de susținere a afacerilor, industrie, afaceri inovatoare, incubatoare de inovare și clustere.

Domeniul de studiu: dezvoltarea și susținerea activității de antreprenoriat.

Scopul cercetării: analiza și sinteza bazelor teoretice ale antreprenoriatului și ale susținerii acestuia, pentru a evalua nivelul de dezvoltare al activității antreprenoriale și a elabora propuneri necesare pentru perfecționarea formelor și a metodelor de suport al afacerilor în Republica Moldova, cu accent pe întreprinderile inovatoare.

Obiectivele cercetării constau în analiza și sistematizarea principalelor caracteristici și a formelor de antreprenoriat; generalizarea experienței altor țări în materie de forme și metode de susținere a antreprenoriatului, în vederea adaptării acestei experiențe la condițiile Republicii Moldova (cu accent pe sprijinul instituțional al întreprinderilor inovatoare); analiza nivelului și a tendințelor de dezvoltare a afacerilor în Republica Moldova; identificarea particularităților de dezvoltare a principalelor grupe de întreprinderi din Republica Moldova; analiza componentelor de bază ale politicii de suport al afacerilor, utilizate în prezent în Republica Moldova; fundamentarea și dezvoltarea celor mai potrivite pentru Republica Moldova principii, direcții, forme și metode de susținere a afacerilor (cu accent pe susținerea instituțională a întreprinderilor inovatoare); elaborarea unor propuneri în vederea ameliorării utilizării rezultatelor științifice în industrie, prin intermediul incubatoarelor universitare de inovare.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea teoretică și metodologică a dezvoltării continue a formelor și metodelor de suport ale activității antreprenoriale cu accent pe întreprinderile inovatoare, fapt ce asigură confirmarea necesității promovării afacerilor prin stimularea organizării business incubatoarelor și clusterelor inovaționale.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în sistematizarea definițiilor și caracteristicilor de bază ale activității antreprenoriale, cu evidențierea celor mai importante grupe de afaceri; efectuarea sintezei formelor și metodelor internaționale de susținere a antreprenoriatului; elaborarea metodologiei de calcul al „portretului” de grup al unei întreprinderi medii din Republica Moldova; identificarea particularităților de dezvoltare a grupelor principale de întreprinderi în funcție de formele de proprietate, dimensiunile și tipurile de activitate; identificarea impedimentelor privind dezvoltarea antreprenorială în Republica Moldova; argumentarea și elaborarea celor mai potrivite principii, direcții, forme și metode de susținere a afacerilor din Republica Moldova, cu accent pe suportul instituțional al afacerilor inovatoare.

Valoarea aplicativă a cercetărilor constă în elaborarea propunerilor – direcții, forme și metode de suport al afacerilor, care sunt concepute pentru a fi implementate, iar unele și-au găsit deja aplicare în politica de dezvoltare a antreprenoriatului și pot fi folosite în activitatea didactică. Importanța practică, de asemenea, constă în elaborarea propunerilor de consolidare a cooperării dintre antreprenori și cercetători în cadrul incubatoarelor universitare de inovare și dezvoltarea unui concept de curriculum pentru instruirea mediatorilor și managerilor de clustere.

ANNOTATION

Timotin Ludmila. "Development of entrepreneurial activity in Republic of Moldova," PhD thesis in economics, Chisinau, 2017

Thesis structure: introduction, three chapters, conclusions and recommendations, sources of the bibliography 192. Content is reflected in the 124 pages of main text. Results are published in 12 scientific papers.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurial, business support state policies, forms and methods of business support, industry, innovative business, innovative incubators and clusters.

Field of study: entrepreneurship development and support.

Research goal are to: analyze and synthesis of theoretical bases of entrepreneurship and supporting it in order to support development of entrepreneurship and to develop proposals to improve the forms and methods of business support in Moldova, focusing on innovative enterprises.

Research objectives are to analyze and systematize the main entrepreneurial characteristics and groups; to synthesize the international experience in terms of entrepreneurship support forms and methods in order to adapt this experience in Moldova (with a focus on institutional support of the innovative enterprises); analyze the current situation and trends of business development in Moldova; identify peculiarities of development of the main groups of Moldovan enterprises; analyze the basic components of business support policy currently used in Moldova; justify and develop the most appropriate principles, directions, forms and methods of business support for Moldova (with a focus on institutional support for innovative enterprises); develop proposals to improve the use of scientific results in industry through innovation university incubators.

Important scientific problem solved is the theoretical and methodological development of forms and methods of entrepreneurial activity support with a focus on innovative companies which provide confirmation of the need to promote organization of the innovative business incubators and clusters.

Scientific novelty of the theses are systematization of basic definitions and characteristics of entrepreneurial activity highlighting the most important business groups; synthesis by the forms and methods of supporting entrepreneurship; developing the methodology for calculating the "portrait" of a group of medium enterprises in Moldova; identify peculiarities of development of the main groups of enterprises according to types of ownership, size and types of activity; identify impediments on entrepreneurial development in Moldova; argumentation and developing the most appropriate principles, directions, forms and methods of business support in Moldova, with a focus on institutional support of innovative businesses.

Applicative value of the research is development of the proposals - directions, forms and methods of business support, some have already found application in entrepreneurship development policy and can be used in teaching. The practical importance also lies in developing proposals to strengthen cooperation between entrepreneurs and researchers within the university incubators of innovation and development of a curriculum concept for training mediators and managers of clusters.

АННОТАЦИЯ

Тимотин Людмила. «Развитие предпринимательской деятельности в Республике Молдова», диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук, Кишинэу, 2017

Структура диссертации: введение, три главы, обобщающие выводы и рекомендации, библиография из 192 источников. Содержание изложено на 124 страницах основного текста. Результаты опубликованы в 12 научных работах.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, предприниматель, государственная политика поддержки бизнеса, формы и методы поддержки предпринимательства, промышленность, инновационный бизнес, инновационные инкубаторы.

Область исследования: развитие и поддержка предпринимательской деятельности.

Цель исследования: анализ и обобщение теоретических основ предпринимательства и его поддержки, позволяющие оценить развитие предпринимательской деятельности, а также разработать предложения, необходимые для совершенствования форм и методов поддержки предпринимательства в Республике Молдова с акцентом на инновационных предприятиях.

Задачи: проанализировать и систематизировать основные характеристики и группы предпринимательства; обобщить зарубежный опыт используемых форм и методов поддержки предпринимательства с учетом возможности его адаптации к условиям Р.Молдова (с акцентом на институциональной поддержке инновационного бизнеса); проанализировать уровень и тенденции развития предпринимательства в Республике Молдова; выявить особенности развития основных групп предприятий в Республике Молдова; проанализировать используемые в настоящее время в Молдове основные составляющие политики поддержки предпринимательства; обосновать и разработать наиболее подходящие для Молдовы принципы, направления, формы и методы поддержки предпринимательства (с акцентом на институциональной поддержке инновационных предприятий); разработать предложения по улучшению использования научных результатов на предприятиях посредством инновационных инкубаторов при университетах.

Разрешенная важная научная проблема состоит в теоретическом и методологическом обосновании в непрерывном развитии форм и методов поддержки предпринимательской деятельности с акцентом на инновационные предприятия, что подтверждает необходимость развития бизнеса на основе стимулирования организации инновационных бизнес инкубаторов и кластеров.

Научная новизна и оригинальность работы: систематизированы основные понятия и характеристики предпринимательской деятельности, выделены наиболее важные группы предпринимательской деятельности; обобщены используемые за рубежом формы и методы поддержки предпринимательства; разработан групповой «портрет» среднестатистического молдавского предприятия; выявлены особенности развития основных групп предприятий в зависимости от форм собственности, размеров и видов деятельности; выявлены основные препятствия развития предпринимательства в Молдове; аргументированы и разработаны наиболее приемлемые для Молдовы принципы, направления, формы и методы поддержки предпринимательства с акцентом на институциональной поддержке инновационных предприятий.

Практическая значимость исследований состоит в разработке предложений – направлений, форм и методов поддержки предпринимательства, которые предназначены для практического использования и частично уже нашли применения в политике развития предпринимательства и могут быть использованы в дидактической деятельности. Также разработаны предложения по укреплению сотрудничества между бизнесом и исследователями в рамках инновационных инкубаторов при университетах и разработана концепция учебного плана для подготовки тренеров и руководителей кластеров.

TIMOTIN Ludmila

**DEZVOLTAREA
ACTIVITĂȚILOR DE ANTREPRENORAT
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

***SPECIALITATEA: 521.03 – ECONOMIE ȘI MANAGEMENT ÎN
DOMENIUL DE ACTIVITATE
(în activitatea de antreprenoriat)***

Autoreferatul
tezei de doctor în științe economice

Aprobat spre tipar 19.04.2017

Formatul hârtiei 60 x 84 1/16.

Hârtie ofset. Tipar RISO.

Tiraj 50 ex.

Coli de tipar 2,0

Comanda nr. 36

UTM, 2008, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 168,
Editura "Tehnică-UTM"
MD2045, Chișinău, str. Studenților, nr. 9/9